

BELEIDSAANBEVELINGEN VOOR EEN ACTIEVER &
BREDER SOCIO-ECONOMISCH BELEID ROND
LANDBOUW

Advies van de Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij, Wetstraat 34-36, 1040 Brussel

W www.salv.be – T +32 2 209 01 11 – E info@salv.be

Advies	op eigen initiatief
Wettelijke basis	Oprichtingsdecreet SALV 6 juli 2007
Goedkeuring raad	2 juni 2023
Kopie aan	Hilde Crevits – viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Zuhal Demir – Vlaams minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme, David Clarinval – vice-eersteminister en federaal minister van Middenstand, Zelfstandigen, KMO's en Landbouw, Institutionele Hervormingen en Democratische Vernieuwing, Pierre-Yves Dermagne – vice-eersteminister en federaal minister van Economie en Werk, Willy Borsus – viceminister-president van Wallonië en Waals minister van Economie, Buitenlandse handel, Onderzoek en Innovatie, Digitale Zaken, Landbouw, Ruimtelijke Ordening, IFAPME en Competentiecentra, Bart Dochy – voorzitter Commissie Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid (Vlaams Parlement), Patricia De Clercq – secretaris-generaal Departement Landbouw en Visserij, Joris Relaes – administrateur-generaal Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO), Filip Fontaine – algemeen directeur Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM), Peter Cabus – secretaris-generaal Departement Omgeving
Adviesnummer	2023-09
Dossierhouder	Pieter De Graef pdgraef@serv.be
Contactpersoon	Koen Carels kcarels@serv.be

De heer Jo Brouns

Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw

Ellipsgebouw

Koning Albert-II laan 35

1030 Schaarbeek

Advies. Eerlijke en echte prijzen: focus op beter landbouwinkomen

Mijnheer de minister

De Vlaamse voedselstrategie stelt tot doel vanuit diverse beleidsdomeinen en stakeholders de krachten te bundelen tot een coherent voedselbeleid. Met 11 voedseldeals zet de voedselstrategie de eerste stappen naar de concrete uitwerking van zijn strategische doelstellingen. Eén van de deals focust op het socio-economische luik, namelijk *Deal 2. Samen werken aan eerlijke prijsvorming en echte prijzen*. Vertrekkend vanuit zijn Visienota rond een duurzame toekomst voor de landbouw in Vlaanderen en met de expertise binnen de adviesraad wil de SALV bijdragen aan deze voedseldeal. Het voorliggende advies op eigen initiatief vormt hiervoor de opstap. Het is opgevat als een 'recap' van eerdere aanbevelingen rond het thema landbouw en economie en reikt aanbevelingen voor een actiever en breder socio-economisch beleid rond landbouw aan die voortbouwen op deze 'recap'. Hiermee biedt de SALV een eerste aanzet richting beleidsinstrumenten om socio-economische uitdagingen binnen de landbouw het hoofd te bieden, zonder daarbij exhaustief te willen zijn. De SALV heeft dit advies binnen zijn werkcommissie verdienmodellen voorbereid en tijdens zijn raadszitting van 2 juni 2023 bekrachtigd.

Hoogachtend

Hendrik Vandamme
voorzitter

Koen Carels
secretaris

Inhoud

Krachtlijnen	5
Situering	7
1. Meer verdienmodellen, toch blijft de boer te weinig verdienen	8
2. Initiatieven om het landbouwinkomen te verbeteren	11
2.1 3 pijlers van de Europese beleidsagenda	12
2.2 De Europese kaderwet duurzame voedselsystemen	13
2.3 Beleidsinitiatieven op Vlaams en federaal niveau	14
2.4 Keteninitiatieven	16
2.5 Beleidsinitiatieven in andere lidstaten en derde landen	17
3. Het reflectiekader verdienmodellen als kompas	18
Advies	21
4. Waarom zijn 'eerlijke en echte prijzen' relevant voor het landbouw- en voedselbeleid?	21
5. Hoe beleidsactie rond eerlijke en echte prijzen vormgeven?	24
5.1 Eerlijke prijzen: eerlijke marktrelaties – transparantie – samenwerking – gelijke spelregels	25
5.2 Eerlijke prijzen als onderdeel van echte prijzen	35
5.3 Labels en keurmerken	36
5.4 Publieke aanbestedingen voor duurzaam voedsel	37
5.5 Korte keten, verkorte keten, verdiepende diversificatie, verbredende diversificatie en maatschappelijke diensten	38
Bibliografie	41
Lijst met figuren	47

Krachtlijnen

De SALV roept op tot een actiever en breder socio-economisch beleid rond landbouw, waarvoor elke overheid aan de slag moet (Vlaams, federaal, Europees). Naast initiatieven vanuit de spelers in de voedselketen, is het van belang dat beleidsmaatregelen worden genomen om eerlijke en echte prijzen te bevorderen en de inkomensvorming binnen de landbouwsector te verbeteren. Zulk socio-economisch beleid rond landbouw moet volgens de SALV op de beleidsagenda's komen te staan en in onderzoeksprogramma's worden ingeschreven. Een toekomstige federale wet ter bescherming van landbouwprijzen (zoals het federale regeerakkoord vermeldt) zou volgens de adviesraad moeten dienen als een stevig fundament voor eerlijke en evenwichtige prijsvorming en om een gelijk speelveld in het internationale agrohandelsverkeer te waarborgen.

De SALV doet de volgende 11 kernaanbevelingen:

- Eerlijke handelsrelaties: verbeter de wettelijke basis voor eerlijke handelspraktijken en evenwichtige relaties in de agrovoedingsketen. Breid deze basis uit en zorg voor effectieve handhaving.
- Transparantie: ontwikkel een permanent en actueel instrument voor economische monitoring van prijzen en marges in de hele keten en voor elke productiekolom om de prijstransmissie en de verdeling van marges adequaat te kunnen opvolgen.
- Samenwerking: maak proactief gebruik van de mogelijkheden die het Europese mededingingskader biedt om landbouwinkomens en de verdere verduurzaming van voedselproductie te ondersteunen.
- Gelijke spelregels: creëer een gelijk speelveld binnen het internationale agrohandelsverkeer op vlak van productiemethodes via een handelsbeleid 'nieuwe stijl'.
- Maatwerk en staatssteun: erken de specifieke kenmerken van land- en tuinbouwproductie in een sterk verstedelijkte omgeving en waak over een billijke toekenning van staatssteun.
- Eerlijke prijzen als onderdeel van echte prijzen: neem (het gebrek aan) eerlijke prijzen in rekening bij de inschatting van echte prijzen.

- Duurzaamheidslabels: hanteer een correcte vergoeding voor duurzaamheidsinspanningen als een criterium bij de spelregels voor duurzaamheidslabels.
- Consumentenkeuzes weten de verdere verduurzaming van de land- en tuinbouw maximaal te ondersteunen: gezonde en duurzame voedselkeuzes worden ook de meest evidente keuzes, voor consumenten in het algemeen en voor kwetsbare consumenten in het bijzonder. Eerlijke en echte prijsvorming is hierbij een richtinggevende component voor de verdere verduurzaming van voedselproductie en derhalve voor duurzame voedselkeuzes.
- Publieke aanbestedingen voor duurzaam voedsel: zorg ervoor dat de regels voor publieke aanbestedingen een eerlijke vergoeding waarborgen voor primaire producenten en zwakkere marktdeelnemers, en dat ze lokale duurzame voedselproductie weten te stimuleren.
- Korte keten: bevorder initiatieven om het marktpotentieel van korte keten optimaal in te vullen en verder te verruimen. Ontwikkel een samenhangend beleid voor de korte keten en nieuwe verdienmodellen/nieuwe ketens.
- Maatschappelijke diensten: creëer een stimulerende beleidsomkadering en ontwikkel daartoe verbeterde of nieuwe instrumenten om een eerlijke en structurele vergoeding voor maatschappelijke diensten mogelijk te maken.

De SALV concludeert dat beleidsmaatregelen voor een actiever en breder socio-economisch beleid rond landbouw noodzakelijk zijn voor verdere verduurzaming van voedselproductie en voor elk landbouwverdienmodel. De principes en aanbevelingen voor een actiever en breder economisch beleid met betrekking tot landbouw moeten integraal hun vertaling krijgen in de toekomstige Europese kaderwet rond duurzame voedselsystemen. Het Belgische EU-Voorzitterschap in 2024 biedt een uitgelezen kans om dit op de beleidsagenda te zetten.

Situering

De SALV maakte recent zijn Visienota bekend.¹ Daarin gaf de SALV aan dat sinds de publicatie van zijn eerste verkennende nota over de uitdagingen voor een duurzame toekomst van de landbouw in Vlaanderen (2017)² de socio-economische problematieken nog steeds een fundamentele belemmering vormen voor die duurzame toekomst. De adviesraad houdt daarom in zijn Visienota een pleidooi voor een **actiever en breder socio-economisch beleid** rond landbouw met **nieuwe en verbeterde correctie- en interventie-instrumenten**. Zulk beleid zou binnen een gecontroleerde mondiale marktcontext en vanuit een kader voor eerlijke en rechtvaardige marktrelaties aantrekkelijke verdienmodellen voor de land- en tuinbouwer moeten kunnen garanderen. Dit actiever socio-economisch beleid zal samen met een inclusief innovatiebeleid de nodige vliegwieleffecten weten te genereren om uitdagingen inzake milieu- en klimaatbeleid aan te pakken én de crisis op het vlak van welbevinden in de landbouw te doen keren.³

De Vlaamse Voedselstrategie, die een zeer omvattende strategie wil zijn om vanuit diverse beleidsdomeinen en stakeholders de krachten te bundelen tot een coherent voedselbeleid,⁴ zet de eerste stappen naar de uitwerking van zijn strategische doelstellingen met 11 voedseldeals. Eén van deze deals focust op het socio-economische luik, namelijk *Deal 2. Samen werken aan eerlijke prijsvorming en echte prijzen*.⁵ De SALV draagt vanuit zijn werking rond het socio-economische thema en met de expertise vertegenwoordigd binnen de adviesraad bij aan deze voedseldeal. Het voorliggende advies vormt een eerste advies in dit verband. De bijdrage van de SALV aan deze voedseldeal onderlijnt het belang dat de SALV aan de Vlaamse voedselstrategie hecht om de landbouwinkomensproblematiek het hoofd te bieden.⁶

---

¹ SALV, *Visienota*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20221222_Visienota_2023.pdf.

² SALV, *Verkennde nota. Uitdagingen voor een duurzame toekomst voor de landbouw in Vlaanderen*, Brussel, 2017, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_20170531_notaduurzametoekomstlandbouw_DEF.pdf.

³ Ibidem, p. 9.

⁴ Vlaamse overheid, *Go4Food. Een Vlaamse voedselstrategie voor morgen*, Brussel, 2022, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/53611>. Zie ook: Departement Landbouw en Visserij, *Go4Food: een Vlaamse voedselstrategie voor morgen*, <https://lv.vlaanderen.be/beleid/vlaamse-kost-voedselstrategie>, website geraadpleegd op 9 maart 2023.

⁵ Departement Landbouw en Visserij, *Voedseldeals*, <https://lv.vlaanderen.be/beleid/go4food-vlaamse-voedselstrategie/voedseldeals#Samen>, website geraadpleegd op 9 maart 2023.

⁶ SALV, *Advies. Hapklare inzichten voor een Vlaams voedselbeleid*, Brussel, 2020, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200626_ADV_2020-08_Voedselbeleid_HapklareInzichten_wv6_DEF.pdf, p. 8 ([8], i).

1. Meer verdienmodellen, toch blijft de boer te weinig verdienen

Om zo veel mogelijk land- en tuinbouwers te behouden en te laten instappen en om verdere stappen in verduurzaming te zetten, heeft de SALV onder meer in zijn recente Visienota gewezen op het belang van een goede inkomensvorming in de sector. Ondanks de diversiteit aan uiteenlopende bestaande en nieuwe verdienmodellen blijft het aantal landbouwers dalen en blijft ook het landbouwinkomen gemiddeld laag om hen op gedegen, correcte, laat staan aantrekkelijke wijze te vergoeden voor zowel producten als diensten.⁷ Verschillende factoren hinderen een faire remuneratie voor land- en tuinbouwers. Het is namelijk de combinatie van de vraag naar en aanbod van bepaalde land- en tuinbouwproducten, de maatschappelijke verwachtingen waaraan het productieproces van die producten moet voldoen, de positie van de land- en tuinbouwer en zwakkere marktdeelnemers in de agrovoedingsketen, de onvoorspelbaarheid van natuurlijke factoren en de beleidskaders die rond elk van deze aspecten worden gevormd, die de inkomensvorming van de land- en tuinbouwer in sterke mate bepaalt. Een aantal zaken die verband houden met voorgaande aspecten bemoeilijken die inkomensvorming:⁸

- De onzekerheid over de geproduceerde hoeveelheid omwille van natuurlijke factoren (als één van de weinige economische sectoren hangt land- en tuinbouw ook af van omgevingsfactoren als bodem, klimaat/weer, plagen en ziekten). De klimaatverandering scherpt zulke effecten nog verder aan.
- De prijsinelasticiteit van vraag en aanbod van voedsel, samen met de onzekerheid over de productiehoeveelheid, maken dat het landbouwinkomen onzeker en volatiel is.
- Het inkomen van de land- en tuinbouwer ondervindt druk door onevenwichtige machtsverhoudingen in de voedselvoorzieningsketen. Handelspartners van land- en tuinbouwers zijn zowel stroomopwaarts (meststoffen, gewasbescherming, zaden) als stroomafwaarts (verwerking, retail) in sterke en toenemende mate geconcentreerd. De resulterende kwetsbare onderhandelingspositie van de land- en tuinbouwer in de keten hindert in

---

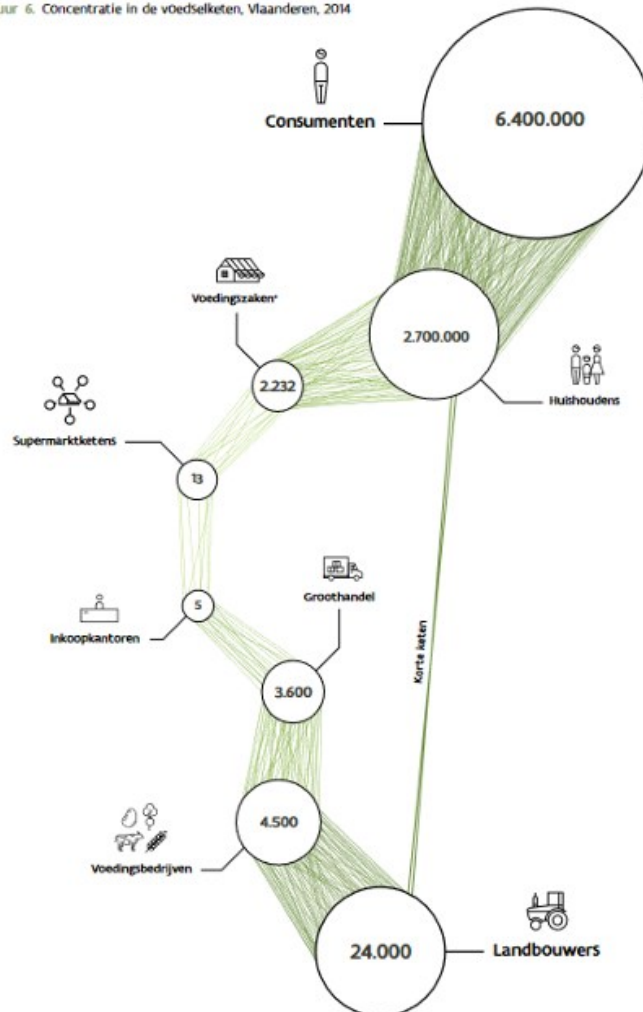
⁷ SALV, *Visienota*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20221222_Visienota_2023.pdf, p. 7. Zo hebben veel oudere bedrijfsleiders geen uitzicht op een opvolger. Gemiddeld kijkt 87% van hen aan tegen de stopzetting van hun onderneming. Dit is ook zo bij ruim 76% van de grootste bedrijven, vergelijk: Platteau, J *et al.*, *Uitdagingen voor de Vlaamse land- en tuinbouw. Landbouwrapport 2018*, Departement Landbouw en Visserij, Brussel, 2018, <https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/landbouwrapport-lara-2018-uitdagingen-voor-de-vlaamse-land-en-tuinbouw>, p. 77.

⁸ In extenso toegelicht in SALV, *Kennisnota. Verdienmodellen in de land- en tuinbouw. Een reflectiekader rond structuren en bedrijfsoriëntaties*, Brussel, 2020, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200529_WCVDM_KennisnotaVerdienmodellen_def.pdf, p. 18-19.

vele gevallen een eerlijke inkomensvorming vanwege de onevenwichtige verdeling van risico's, kosten en baten doorheen de ganse keten (cf. zandlopermodel, figuur).⁹

Figuur 6. Concentratie in de voedselketen, Vlaanderen, 2014

Figuur 1. Concentratie in de voedselketen, Vlaanderen 2014. Bron: LARA 2016 op basis van gegevens op Vlaams niveau van de FOD Economie, Algemene Directie Statistiek.

- Afwijkende normen en standaarden voor de productie van landbouw- en voedselproducten buiten de EU-grenzen en binnen de interne markt creëren een ongelijk speelveld. Te meer omdat de *farm gate* prijzen (de prijs aan de landbouwer), als gevolg van de steeds meer open markten, grotendeels bepaald worden door Europese en wereldmarktprijzen.¹⁰

⁹ Op niveau van België moeten de landbouw- en voedingsproducten van 36.000 land- en tuinbouwers, 64 visserijbedrijven en 7.500 voedingsbedrijven (waarvan 99% KMO's) via slechts 7 inkoopkantoren en 13 supermarktketens hun weg vinden naar 5 miljoen huishoudens en 11,5 miljoen consumenten, cf. Statbel.

¹⁰ FOD Economie (Trefpunt Economie 17, 2017).

- Veelal ontbreekt een eerlijke, aantrekkelijke vergoeding voor de maatschappelijke diensten die de land- en tuinbouwer levert.

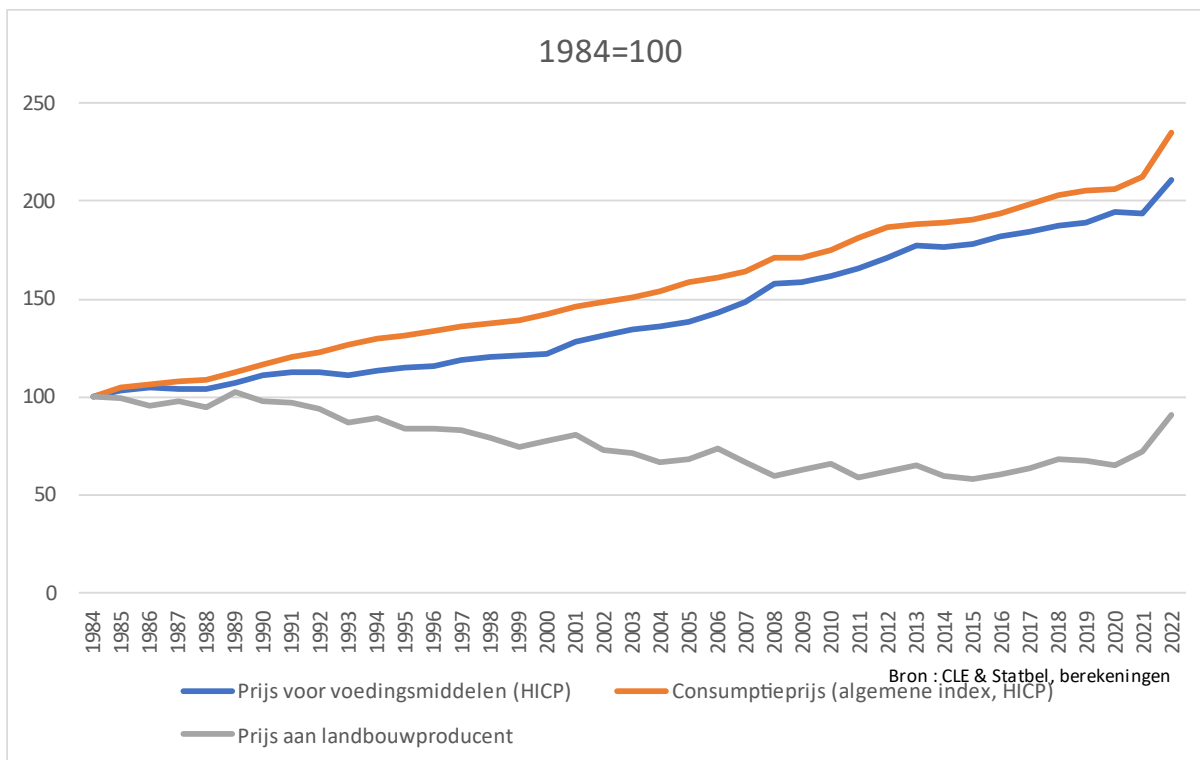
De steeds meer open markten (i.e. toegenomen liberalisering van de sector op Europees en mondiaal niveau) zetten de prijzen onder druk. Hier gaat de vaststelling bij dat er in het verleden beleidsinstrumenten waren om het landbouwincome te beschermen, maar dat ze in de afgelopen decennia zijn afgebouwd (omwille van neveneffecten die ze veroorzaakten en regels van het mondiale handelsverkeer).¹¹ Zo is het Europese landbouwbeleid sinds de jaren '90 van de vorige eeuw geëvolueerd naar een meer geliberaliseerd productiemodel, dat bepaalde beleidsinstrumenten die rechtstreeks inwerkten op vraag en aanbod meer en meer losliet (vb. quota, minimumprijzen). De kenmerken van landbouw en de voedselvoorzieningsketen die inkomensvorming van de primaire producent tot een uitdaging maken (cf. supra) bleven echter bestaan. Bovendien blijkt dat de toegenomen liberalisering en internationale marktintegratie ervoor heeft gezorgd dat de *farm gate* prijzen en de prijzen voor de consumenten nog versneld uit elkaar gegroeid zijn. Structureel nemen de (geaggregeerde) *farm gate* prijzen al decennialang af en zijn ze sinds de afbouw van het markt- en prijzenbeleid aan sterke schommelingen onderhevig, terwijl de (geaggregeerde) consumentenprijzen toenemen.¹² Met de recente Covid- en Oekraïne-crisis heeft de verstoring van de internationale landbouwprijzenvorming voor een opwaartse knik gezorgd in het langjarige indexverloop van Belgische *farm gate* prijzen. Niettemin is het verschil tussen de consumentenprijzen en de *farm gate* prijzen in 2022 sinds 1984 nooit groter geweest.¹³ Het toont aan dat het belang van prijzen betaald aan de landbouwer een steeds kleiner aandeel zijn geworden in de prijs voor voeding die de consument betaalt. De toenemende maatschappelijke verwachtingen rond milieu en klimaat worden daarenboven veelal vertaald in normen en standaarden die op het landbouwbedrijf kostprijsverhogend werken en dus bijkomende druk genereren op de inkomensvorming. Dit omdat er meestal geen extra vergoedingen zijn voor bijkomende inspanningen die nodig zijn om te voldoen aan deze verwachtingen.

---

¹¹ Neveneffecten als productieoverschotten. Door een markt- en prijzenbeleid met zware marktordeningen voor een aantal grondgebonden basisproducten (graan, suiker, zuivel, rundsvlees, wijn en olijfolie) werden landbouwers in grote mate ontzorgd en kreeg de actieve klantrelatie op het landbouwbedrijf vaak minder aandacht, zie SALV, *Kennisnota. Verdienmodellen in de land- en tuinbouw. Een reflectiekader rond structuren en bedrijfsoriëntaties*, Brussel, 2020, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200529_WCVDM_KennisnotaVerdienmodellen_def.pdf, p. 17-18.

¹² FOD Economie (Trefpunt Economie 17, 2017).

¹³ FOD Economie (Trefpunt Economie 17, 2017) en actualisering op basis van Statbel-gegevens.

Figuur 2. Geaggregeerde indexcijfers. Bron: Fod Economie (Trefpunt Economie 17, 2017) en actualisering op basis van Statbel-gegevens.

De Oekraïne-crisis zet deze problematiek verder op scherp. De crisissituatie leidt immers tot hoge operationele kosten en de nood aan een correcte doorvertaling daarvan in de prijs die primaire producenten en overige ketenschakels krijgen voor hun product.¹⁴

2. Initiatieven om het landbouwwinkomen te verbeteren

De hierboven geschetste problematiek is niet nieuw. Tot op vandaag werden en worden er vele initiatieven opgezet die een betere ketenwerking, inkomensvorming, consumentenbewustwording,... tot doel stellen of er in de marge aan raken. Deze initiatieven kunnen opgedeeld worden in een groep initiatieven die uitgaat van het beleid en een groep initiatieven vanuit actoren binnen de agrovoedingsketen zelf. Hierna wordt een kort overzicht gegeven van zulke initiatieven. Belangrijk daarbij is dat dit geen limitatief overzicht is, maar eerder een inzicht in hoe tot dusver de problematiek van het landbouwwinkomen wordt benaderd.

¹⁴ Over prijsontwikkelingen en inflatie, lees bijvoorbeeld: Nationale Bank van België, *Verslag 2022*, Brussel, 2023, https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2022/nl/t1/verslag2022_ti_volledig.pdf.

2.1 3 pijlers van de Europese beleidsagenda

Het meest in het oog springende Europese beleidsinstrument dat tot doel stelt positief in te werken op de levensstandaard van de landbouwers is het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Naast sociale en ecologische doelstellingen staat er in de verordening rond de strategische GLB-plannen een economische doelstelling ingeschreven, namelijk: *'bevordering van een slimme, concurrerende, veerkrachtige en gediversifieerde landbouwsector ten behoeve van de voedselzekerheid voor lange termijn'*.¹⁵ Deze doelstelling grijpt terug op de landbouwdoelstellingen uit het Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU).¹⁶ Naast de inzet van middelen uit het GLB tracht de Europese Unie ook langs andere wegen de landbouwinkomensdoelstelling van het VWEU te realiseren. Zo werd een *Taskforce Landbouwmarkten* onder leiding van Cees Veerman opgericht. Deze taskforce had tot doel na te gaan hoe de positie van landbouwers in de voedselvoorzieningsketen kan worden versterkt. De taskforce stelde op 14 november 2016 zijn eindverslag voor. De beleidsaanbevelingen van de taskforce werden door de Europese Commissie meegenomen in haar beleidsagenda via de zogenaamde Omnibusverordening, bestaande uit 3 pijlers:¹⁷

- Verdere wijzigingen van de mededingingsregels om landbouwers te laten samenwerken in producentenorganisaties, alsook een stimulans tot verticale samenwerking via vereniging in brancheorganisaties – pijler **'samenwerking in de keten'**.
- Bestrijding van informatieasymmetrie voor eerlijkere markten via grotere markt- en prijstransparantie – pijler **'markt- en prijstransparantie'**.

---

¹⁵ Verordening (EU) 2021/2115 van het Europees Parlement en de Raad van 2 december 2021 tot vaststelling van voorschriften inzake steun voor de strategische plannen die de lidstaten in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid opstellen (strategische GLB-plannen) en die uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling (Elfpo) worden gefinancierd, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2115>, artikel 5 (a). Zie ook de specifieke doelstellingen uit artikel 6 (a), (b) en (c) die de algemene economische doelstellingen verder concretiseren.

¹⁶ Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:NL:PDF>, artikel 39: Het gemeenschappelijk landbouwbeleid heeft ten doel: a) de productiviteit van de landbouw te doen toenemen door de technische vooruitgang te bevorderen en door zowel de rationele ontwikkeling van de landbouwproductie als een optimaal gebruik van de productiefactoren, met name de arbeidskrachten, te verzekeren; b) aldus de landbouwbevolking een redelijke levensstandaard te verzekeren, met name door de verhoging van het hoofdelijk inkomen van hen die in de landbouw werkzaam zijn; c) de markten te stabiliseren; d) de voorziening veilig te stellen; e) redelijke prijzen bij de levering aan verbruikers te verzekeren.

¹⁷ Europese Commissie, De taskforce landbouwmarkten, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/market-measures/agri-food-supply-chain/agricultural-markets-taskforce_nl, website geraadpleegd op 11 april 2023; zie uitgebreidere toelichting bij elk van de drie pijlers in SALV, *Advies. BVR Markt- en prijstransparantie. Eén van de paden naar een betere werking van land- en tuinbouwmarkten*, Brussel, 2020, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20201218_ADV_Markt_en_Prijstransparantie.pdf, p. 6-8; Verordening (EU) 2017/2393 van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2017 (Omnibus), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/nl/TXT/?uri=CELEX%3A32017R2393>.

- De positie van landbouwers in de voedselvoorzieningsketen versterken door een verbod te stellen op oneerlijke handelspraktijken – pijler **'ban op oneerlijke handelspraktijken'**.

In de afgelopen jaren vertaalden verschillende van deze beleidslijnen zich door in beleidsinitiatieven op lidstaatniveau.¹⁸

2.2 De Europese kaderwet duurzame voedselsystemen

In de uitwerking van zijn *'Farm to Fork'*-strategie doet de Europese Commissie een voorstel tot een kaderwet voor duurzame voedselsystemen (*legislative framework for sustainable food systems, kortweg framework law*). De doelstelling van deze *framework law* is de transitie naar duurzame voedselsystemen versnellen en vergemakkelijken. Daarbij staan beleidscoherentie bevorderen op EU- en lidstaatniveau, duurzaamheid integreren in alle voedselgerelateerde beleidsmaatregelen en de veerkracht van voedselsystemen versterken, als kerndoelstellingen in het voorstel tot *framework law* ingeschreven.¹⁹ Het is de betrachting van de Europese Commissie om in september 2023 een voorstel voor kaderwet voor te leggen aan de Europese Raad en het Europese Parlement. Een voorstel om de problematiek van eerlijke en echte prijzen structureel aan te pakken, zal hier geen onderdeel van uitmaken. De verwachte onderdelen van de *Framework Law* zijn beperkt tot: *public procurement, sustainability labeling, minimum sustainability standards (also for imported products), monitoring and governance*.²⁰

In een voorlopige beoordeling van verwachte effecten van het voorstel tot *framework law* wijst de Europese Commissie op extra productiekosten voor fabrikanten, retailers, food service, en in het bijzonder primaire producenten als gevolg van duurzaamheidseisen. Op het vlak van prijsvorming stelt de beoordeling dat: *'dit zou kunnen resulteren in hogere prijzen voor overheidsinstanties (bijvoorbeeld in het kader van overheidsopdrachten) en consumenten en/of verminderde marges voor spelers in het voedselsysteem*.²¹ De voorlopige beoordeling vraagt daarom aandacht voor een rechtvaardige transitie, voor de ondersteuning van die transitie via het gemeenschappelijk landbouwbeleid, het gemeenschappelijk visserijbeleid en nieuwe bedrijfsmodellen, zoals koolstofboeren, en aan duidelijke communicatie met consumenten, evenals met alle andere actoren van de voedselketen.²²

---

¹⁸ Raadpleeg onder meer de recente SALV-adviezen rond markt- en prijstransparantie, oneerlijke handelspraktijken en het gemeenschappelijk landbouwbeleid.

¹⁹ Europese Commissie, *Legislative framework for sustainable food systems*, https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy/legislative-framework_en, website geconsulteerd op 11 april 2023.

²⁰ Europese Commissie, *Inception impact assessment*, https://food.ec.europa.eu/system/files/2022-02/f2f_legis_iiia_fsfs_5902055.pdf.

²¹ Europese Commissie, *Inception impact assessment*, https://food.ec.europa.eu/system/files/2022-02/f2f_legis_iiia_fsfs_5902055.pdf, p. 6: *'this could result in higher prices for public authorities (e.g. in the context of public procurement) and consumers and/or reduced margins for food system actors'*.

²² Ibidem, p. 6.

2.3 Beleidsinitiatieven op Vlaams en federaal niveau

Volgend op de Europese beleidskaders van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en de omnibusverordening hebben de Vlaamse en federale overheden volgende beleidsinitiatieven opgezet:

Vlaanderen

- Vlaanderen heeft een strategisch GLB-plan opgemaakt in uitvoering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid voor de periode 2023-2027. De SALV heeft over het GLB drie adviezen uitgebracht: een advies over de mededeling van de Europese Commissie rond de toekomst van voeding en landbouw in 2018, over de Vlaamse GLB-strategienota in 2019 en over het ontwerp-strategisch GLB-plan in 2022.²³ Het strategisch GLB-plan aligneert zich via steun voor horizontale en verticale samenwerkingsverbanden met de pijler 'samenwerking in de keten' van de drieledige strategie van de Europese Unie tot verbetering van de positie van de landbouwer in de keten (zoals vervat in de omnibusverordening).
- De pijler 'markt- en prijstransparantie' van de omnibusverordening krijgt in eigen land vorm vanuit zowel de Vlaamse als de federale overheid. De Vlaamse overheid zamelt markt- en prijsgegevens in bij marktspelers in de keten. De gegevens hebben betrekking op landbouwproducten. De verzameling van gegevens rond de inkooprijzen van de kleinhandel is federale bevoegdheid. Markt- en prijstransparantie moet bijdragen aan beter onderbouwde keuzes, een verhoogd vertrouwen tussen marktspelers, meer evenwichtige onderhandelingsposities, de detectie van oneerlijke handelspraktijken en de opbouw van marktkennis.²⁴ Verscheidene overheidsinstanties van de federale en Vlaamse overheden brengen op regelmatige basis rapporten uit die gebaseerd zijn op deze gegevensverzameling (cf. adviesluik).
- De Vlaamse overheid heeft ook het initiatief genomen om een voedselstrategie, Go4Food, te lanceren (29 november 2022) om een sterk en geïntegreerd Vlaams voedselbeleid te ontwikkelen. Daar werd een stappenplan voor uitgetekend en afgetoetst met organisaties die mee in de cockpit zitten voor het uittekenen van de voedselstrategie (i.e. voedselcoalitie). De Vlaamse overheid brengt met andere woorden verschillende stakeholders samen om de voedselstrategie te co-creëren maar ook om deze strategie uit te dragen en uit te

---

²³ SALV-Minaraad, *Advies. De toekomst van voeding en landbouw*, Brussel, 2018, <https://salv.be/salv/publicatie/advies-toekomst-voeding-en-landbouw>; SALV, *Advies. Een strategie voor het Vlaams landbouwbeleid 2021-2027*, Brussel, 2019, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20190712_ADV_StrategienotaVlaamsGLB.pdf; SALV-Minaraad, *Advies. Strategisch GLB-plan 2023-2027*, Brussel, 2022, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV-MINA_20220318_ADV_StrategischGLBPlan.pdf.

²⁴ Vergelijk met SALV, *Advies. BVR Markt- en prijstransparantie. Eén van de paden naar een betere werking van land- en tuinbouwmarkten*, Brussel, 2020, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20201218_ADV_Markt_en_Prijstransparantie.pdf.

werken. De inhoudelijke basis voor de voedselstrategie werd opgehangen aan 4 strategische pijlers waar telkens strategische doelstellingen aan werden verbonden:²⁵

1. Gezonde en duurzame voeding voor iedereen
2. Voedselsysteem binnen ecologische grenzen
3. Voluit voor een veerkrachtige voedsel economie
4. Voedsel verbindt boer tot burger

De economische uitdagingen rond landbouw en voeding krijgen met andere woorden ook binnen de Vlaamse voedselstrategie aandacht (in het bijzonder binnen de derde pijler, waar verschillende strategische doelstellingen inwerken op thema's als o.a. samenwerking en vertrouwen in de keten, eerlijke prijsvorming, instroom in de sector, eerlijke en duurzame handel bevorderen...). Via 11 voedseldeals wil de Vlaamse overheid de uitwerking van de voedselstrategie op korte termijn op de rails krijgen. Deze deals hebben het potentieel om impact te hebben op meerdere strategische doelstellingen. Diverse actoren in het voedselsysteem engageren zich om eraan te werken. Deal 2 – samen werken aan eerlijke prijsvorming en echte prijzen – wil belangrijke stappen zetten om een eerlijke prijs(vorming) te bekomen voor alle schakels in de keten, te komen tot de ware/echte prijzen die rekening houden met externe kosten op vlak van bv. milieu of gezondheid die door de maatschappij gedragen worden, proactief in te spelen op potentieel van duurzaamheidslabels in Vlaanderen en daaraan gekoppelde EU-wetgeving.²⁶

Federaal

- Bijdrage van de federale overheid in het vergroten van markt- en prijstransparantie (i.e. gedeelde verantwoordelijkheid met Vlaanderen, cf. supra).
- De federale overheid zette de Europese richtlijn rond oneerlijke handelspraktijken om in nationale wetgeving. Hiermee maakt zij aansluiting met de pijler 'eerlijk handelsgedrag binnen de voedselvoorzieningsketen' van de omnibusverordening. De Europese Commissie definieert oneerlijke handelspraktijken (unfair trading practices of UTP) als betrekkingen tussen bedrijven die afwijken van goed handelsgedrag, die in strijd zijn met de beginselen van goede trouw en eerlijke behandeling, die door één handelspartner eenzijdig worden opgelegd aan een andere handelspartner en die leiden tot een verstoring in het economisch gedrag. De voedselvoorzieningsketen is kwetsbaar voor oneerlijke handels-

---

²⁵ Departement Landbouw en Visserij, *Voedselstrategie*, <https://lv.vlaanderen.be/beleid/go4food-vlaamse-voedselstrategie/voedselstrategie>, website geraadpleegd op 9 maart 2023. Vlaamse overheid, *Go4Food. Een Vlaamse voedselstrategie voor morgen. Synthese*, Brussel, 2022, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/53611>.

²⁶ Departement Landbouw en Visserij, *Voedseldeals*, <https://lv.vlaanderen.be/beleid/go4food-vlaamse-voedselstrategie/voedseldeals#Samen>, website geraadpleegd op 9 maart 2023.

praktijken omwille van de grote onevenwichtigheden tussen kleine en grote marktdeelnemers. De federale overheid integreerde de richtlijn in het Wetboek van Economisch Recht en breidde er de bestaande algemene B2B-bepalingen mee uit voor de voedselvoorzieningsketen.²⁷

- Federaal regeerakkoord van september 2020 vermeldt dat de regering *'de mogelijkheid [zal] onderzoeken om een "wet ter bescherming van landbouwprijzen" aan te nemen.'*²⁸ Tot op heden is de beleidsvoorbereiding hiervan nog niet gestart.

2.4 Keteninitiatieven

Veel initiatieven om de positie van de landbouwer in de keten te versterken en de inkomensvorming van de landbouwer te verbeteren, ontspruiten vanuit de ketenactoren zelf. Vaak maar niet steeds op aansturen vanuit of met ondersteuning van de overheid (financieel en/of regelgevend). Deze initiatieven gaan qua scope zeer breed, van lokale en kleinschalige projecten tot sterk uitgebouwde en structurele entiteiten. Deze initiatieven die opgezet zijn door actoren uit de agrovoedingsketen zijn belangrijk in de richting naar een betere positie van de landbouwer in de keten en een betere inkomensvorming, maar zijn niet voldoende. We geven hierbij een korte opsomming van zulke initiatieven; niet bedoeld om volledig of exhaustief te zijn, maar wel om de lezer een beeld te geven van de brede scope van zulke initiatieven.

- De totstandkoming van de gedragscode voor contracten en interprofessionele akkoorden binnen brancheorganisaties of interprofessionele overlegorganen.
- Afnemers die een bepaald volume aan een vastgeklikte prijs afnemen om op die manier de volatiliteit binnen de markt af te toppen (bv. Danone).
- Samenwerking tussen landbouwers (bv. Faircoop) en tussen landbouwers en retail (vb. biomilk.be en Delhaize) om een bepaald label/kenbaar logo in de markt te zetten.
- De werking van en beleid omtrent producentenorganisaties.
- De werking van en beleid omtrent brancheorganisaties (bv. de recente opstart van Pork.be).
- Verkoop- en/of inkooprijzen indekken op de termijnmarkt om meer prijsstabiliteit te bekomen.
- In de markt zetten van producten met een duurzaamheidslabel en het beleid daaromtrent.
- De inspanningen van de retail monitoren inzake eerlijke prijsvorming (vb. uitbreiding methodiek Superlijst).
- Het Ketenoverleg.
- Alternatieve vergoedingssystemen voor ecosysteemdiensten.

---

²⁷ Vergelijk met SALV, *Advies. Oneerlijke handelspraktijken aanpakken voor een betere werking van de markten van primaire producenten in land- en tuinbouw, visserij en aquacultuur*, Brussel, 2021, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210517_ADV_OneerlijkeHandelspraktijken.pdf.

²⁸ Regeerakkoord, 30 september 2020, https://www.belgium.be/sites/default/files/Regeerakkoord_2020.pdf.

- De zoektocht naar de opstart van nieuwe teelten en nieuwe ketens, onder meer in het kader van de Vlaamse Eiwitstrategie en het Vlaamse Beleidsplan Bio-economie (vb. de landbouwtrajecten *LemnaPro* en *CropExplore* binnen Flanders' Food, CropDiva-project, de B2BE facilitator...).
- Initiatieven langs consumentenzijde om duurzame voedingsaankopen te stimuleren (vb. het project 'meer dan mijn kassaticket').
- ...

2.5 Beleidsinitiatieven in andere lidstaten en derde landen

De economische uitdaging rond landbouwinkomensvorming doet zich niet enkel in Vlaanderen en België voor. Ook in andere lidstaten (en derde landen) probeert het beleid initiatieven te nemen om de economische uitdagingen tegemoet te treden, al dan niet op aansturen van het Europese niveau (vb. omzetting van de richtlijn oneerlijke handelspraktijken). Sommige initiatieven zijn al meer ingrijpend dan andere.

Vooraf de initiatieven in Frankrijk trekken de aandacht door hun wettelijke verankering. Zo zijn er reeds drie wetten van kracht die evenwichtige commerciële relaties in de agrovoedingsketen (Loi EGalim 1)²⁹, contractvorming met het oog op een correcte remuneratie van landbouwers (Loi EGalim 2)³⁰ en – sinds recent – de versterking van het evenwicht in de commerciële relaties tussen leveranciers en distributeurs (EGalim 3)³¹ tot doel hebben. Frankrijk en Vlaanderen zijn echter niet zomaar één op één te vergelijken. Frankrijk, dat gekenmerkt wordt door een uitgestrekt landbouwlandschap en een verspreid stedelijk netwerk met één grote metropool, heeft daardoor een fundamenteel verschillend agrovoedingslandschap dan Vlaanderen, dat gekenschetst wordt door een dicht stedelijk netwerk, een beperkte open ruimte en een open economie.

---

²⁹ Loi n° 2018-938 du 30 octobre 2018 pour l'équilibre des relations commerciales dans le secteur agricole et alimentaire et une alimentation saine, durable et accessible à tous, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000037547946>; Ministère de l'agriculture et de la souveraineté alimentaire, *EGalim 1 : tout savoir sur la loi Agriculture et Alimentation*, <https://agriculture.gouv.fr/egalim-1-tout-savoir-sur-la-loi-agriculture-et-alimentation>, website geraadpleegd op 11 april 2023.

³⁰ Loi n° 2021-1357 du 18 octobre 2021 visant à protéger la rémunération des agriculteurs, https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000044220683?init=true&page=1&query=Loi+n%C2%B0+2021-1357&searchField=ALL&tab_selection=all; Zie ook Delpech, X., 'EGalim 2: une nouvelle loi visant à protéger la rémunération des agriculteurs', *Dalloz Actualité*, 10 november 2021, <https://www.dalloz-actualite.fr/flash/egalim-2-une-nouvelle-loi-visant-protoger-remuneration-des-agriculteurs#.ZDj5xXZBxaT>; Ministère de l'agriculture et de la souveraineté alimentaire, *Tout comprendre de la loi EGalim 2*, <https://agriculture.gouv.fr/tout-comprendre-de-la-loi-egalim-2>, website geraadpleegd op 11 april 2023.

³¹ Légifrance, LOI N° 2023-221 du 30 mars 2023 tendant à renforcer l'équilibre dans les relations commerciales entre fournisseurs et distributeurs, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000047377284>; zie ook Chantepie, G., 'EGalim 3 : le droit des relations commerciales réformé à tâtons (première partie : lémiement du droit des négociations commerciales)', *Dalloz Actualité*, 5 april 2023, <https://www.dalloz-actualite.fr/flash/egalim-3-droit-des-relations-commerciales-reforme-tatons-premiere-partie#.ZD1SjnZBxPY>.

Ook de Nederlandse overheid plant stappen om de positie van de landbouwer in de keten te versterken. Zo is in het coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' te lezen:

*'Samen met ketenpartijen en de Autoriteit Consument en Markt maakt de overheid bindende afspraken om de **positie van de boer in de keten** te versterken. We verwachten een niet-vrijblijvende bijdrage van banken, toeleveranciers, de verwerkende industrie en de retail. Waar nodig worden afspraken juridisch geborgd. Van supermarkten verwachten we transparantie over de wijze waarop hun gehele assortiment aantoonbaar duurzaam en diervriendelijk wordt, inclusief duurzaam inkoopgedrag en een eerlijke prijs voor boeren. We onderzoeken op welke wijze een bijdrage van de consument aan de verduurzaming van de landbouw vormgegeven zou kunnen worden. Om bewuste keuzes te stimuleren wordt in Nederland geproduceerd voedsel voorzien van een herkomstetiket. De overheid committeert zich bij haar inkoop aan duurzaam en lokaal geproduceerd voedsel.'*³²

In de monitoring van het commercieel verkeer tussen retailers en hun directe leveranciers valt het Verenigd Koninkrijk op door de aanstelling van een publieke functionaris, de *Groceries Code Adjudicator*. Deze publieke waakhond is een onafhankelijke regulator die verzekert dat retailers hun directe afnemers wettelijk en fair behandelen volgens de *Groceries Supply Code of Practice*. Hij legt aan retailers de issues voor die hem vanwege leveranciers, federaties en andere representatieve entiteiten bereiken.³³

3. Het reflectiekader verdienmodellen als kompas

De opsomming onder deel 2 geeft de brede waaier en scope aan van beleidsinitiatieven en keteninitiatieven, die allen een betere ketenwerking en een faire remuneratie voor primaire producenten tot doel stellen. De opsomming toont eveneens aan dat het zeer moeilijk is voor het beleid of voor partners van de Vlaamse voedselstrategie (inzonderheid de ketenactoren betrokken bij deel 2) om het overzicht te bewaren en specifieke initiatieven te situeren. Voor de voorbereiding van dit advies hanteerde de SALV zijn reflectiekader rond structuren en bedrijfsoriëntaties in de land- en tuinbouw om beleidsinitiatieven en keteninitiatieven op gestructureerde wijze te

---

³² Rijksoverheid, *Coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' 2021-2025*, hoofdstuk 2. Duurzaam land, Landbouw, Natuur en stikstof: <https://www.rijksoverheid.nl/regering/coalitieakkoord-omzien-naar-elkaar-vooruitkijken-naar-de-toekomst/2.-duurzaam-land/landbouw-natuur-en-stikstof>. Zie ook de begrotingsstaten van het Ministerie LNV en Diergezondheidsfonds voor het jaar 2022: Tweede Kamer der Staten-Generaal, Kamerstuk 35925-XIV, nr. 97, *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F) voor het jaar 2022*, <https://zoek.officiëlebezoekingen.nl/kst-35925-XIV-97.html>.

³³ UK Government, *Groceries Code Adjudicator. About us*, <https://www.gov.uk/government/organisations/groceries-code-adjudicator/about>, website geraadpleegd op 11 april 2023.

kunnen begrijpen en benaderen. Het reflectiekader kan volgens de SALV dan ook een tool zijn om het overzicht te helpen bewaren en initiatieven volgens hun specifieke werking te kaderen.

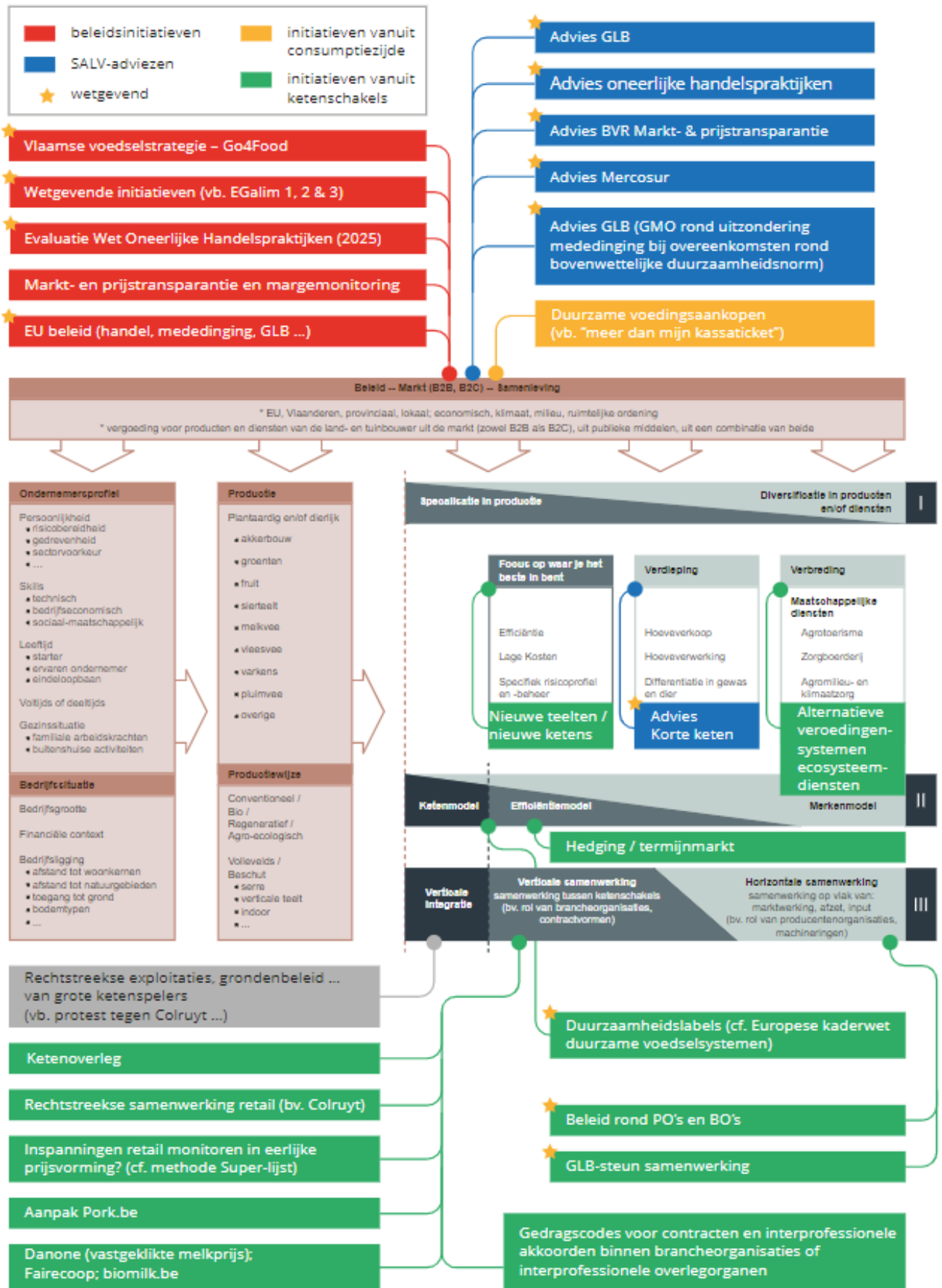
Voor een uitgebreide toelichting van het reflectiekader verwijst de adviesraad naar zijn kennisnota verdienmodellen.³⁴ Hier volstaat het in algemene termen het volgende te duiden (vergelijk met het schema, fig. 1):

- De randvoorwaarden die het **beleid** stelt waarbinnen land- en tuinbouw moet plaatsgrijpen, de vraag vanuit de **markt** (met uiteenlopende consumentenvoorkeuren en -profielen) en de verwachtingen vanuit de **samenleving** vormen cruciale en overkoepelende factoren die richting geven aan de zoektocht/keuze van de land- en tuinbouwer voor een bepaald verdienmodel of combinatie van verdienmodellen.
- De keuze hoe land- en tuinbouwers waarde creëren, leveren en vasthouden (i.c. de essentie van een verdienmodel voor een bedrijf) hangt samen met een aantal brede uitgangsfactoren die sturend zijn in de keuzes voor een bepaalde productie en productiewijze en voor een of meerdere oriëntaties op het bedrijf. Deze uitgangsfactoren laten zich onderverdelen in twee grote groepen: het **ondernemersprofiel** en de **bedrijfssituatie**.
- Een belangrijke vaststelling is dat er geen harde tussenschotten bestaan tussen de verschillende bedrijfsoriëntaties en de verdienmodellen die erop gestoeld zijn. Land- en tuinbouwbedrijven positioneren zich met hun eigen bedrijfsstrategie op een continuüm van mogelijke bedrijfsoriëntaties, waarbij de nadruk in meerdere of mindere mate op een bepaalde oriëntatie kan gevestigd worden. Er zijn over het algemeen drie dimensies van bedrijfsoriëntaties waar te nemen:
  - I/ een continuüm van sterk over matig tot weinig **gespecialiseerd** in productie naar weinig over matig tot sterk **gediversifieerd** in producten en/of diensten.
  - II/ een continuüm van bedrijven die sterk inzetten op **efficiëntie** naar bedrijven die sterk inzetten op **branding** (merkencreatie).
  - III/ een continuüm volgens de mate en aard van **samenwerking**, horizontaal en/of verticaal.

De verschillende beleidsinitiatieven en keteninitiatieven tot verbetering van de positie van de landbouwer in de keten en van de landbouwinkomensvorming kunnen aan dit reflectiekader worden gehaakt. Ook de voorbije SALV-adviezen rond deze thematiek kunnen eraan gekoppeld worden. Op deze manier kan het overzicht over de vele initiatieven behouden worden en elk initiatief goed gesitueerd. De SALV gebruikte deze methodiek om de initiële vergadering rond de opmaak van dit advies te structureren. Mogelijk kan het tevens een houvast bieden voor het beleid en de partners van de Vlaamse voedselstrategie.

---

³⁴ SALV, *Kennisnota. Verdienmodellen in de land- en tuinbouw. Een reflectiekader rond structuren en bedrijfsoriëntaties*, Brussel, 2020, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200529_WCVDM_KennisnotaVerdienmodellen_def.pdf.

Figuur 3. Koppeling van beleids- en keteninitiatieven aan het SALV-reflectiekader rond structuren en bedrijfsoriëntaties in de land- en tuinbouw.

Advies

Het voorliggende adviesluik bestaat per thema uit twee bij elkaar horende secties: een kaderstuk waarin de belangrijkste boodschappen voor een actiever en breder economisch beleid rond landbouw uit eerder advieswerk opnieuw onder de aandacht worden gebracht (i.e. een 'recap') en aanbevelingen en bedenkingen die daarop aansluiten.

[1] Elke overheid moet aan de slag voor een actiever en breder economisch beleid rond landbouw – Vlaams, federaal en Europees. Vanuit zijn taakstelling als adviesraad benadert de SALV deal 2 van de Vlaamse voedselstrategie rond eerlijke en echte prijzen met het oog op beleidsaanbevelingen. De adviesraad ziet daarnaast aanknopingspunten binnen dit advies die voor andere deals, alsook voor de bredere strategische doelstellingen van de Vlaamse voedselstrategie (beleids)relevant zijn (zie ook situering 2.3). Voorliggend advies brengt een overzicht van eerdere aanbevelingen rond de socio-economische uitdaging voor een duurzame toekomst van de landbouw. Deze 'recap' beklemtoont de nood aan een actiever en breder economisch beleid rond landbouw en wordt aangevuld met erop voortbouwende aanbevelingen. Daarmee wil dit advies niet limitatief zijn wat andere mogelijke beleidsinstrumenten betreft. Het wil een eerste concrete aanzet bieden. Gelet op de bevoegdheidsverdeling rond het economische landbouwbeleid benadrukt de SALV welke aanbevelingen uit voorliggend advies voor welke overheidsniveaus de meeste relevantie hebben:

- Vlaams : [2], [3], [4], [5], [7], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [19]
- Federaal : [2], [3], [4], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [15], [17], [18], [19]
- Europees : [2], [3],[4], [5], [6], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [18], [19]

Specifiek voor het Europese beleidsniveau meent de adviesraad dat de principes en aanbevelingen rond een actiever en breder economisch beleid rond landbouw, die cruciaal zijn voor de verdere verduurzaming van het landbouw- en voedselsysteem, integraal hun vertaling dienen te krijgen in het toekomstige Europees *legislative framework for sustainable food systems (Framework Law)*. De Vlaamse en federale overheden dienen het Belgisch EU-Voorzitterschap 2024 aan te grijpen om de nood aan een actiever en breder economisch landbouwbeleid op de beleidsagenda te plaatsen.

4. Waarom zijn 'eerlijke en echte prijzen' relevant voor het landbouw- en voedselbeleid?

[2] Beleidsactie rond eerlijke en echte prijzen is noodzakelijk voor de verdere verduurzaming van de land- en tuinbouwsector en voor de bestending van zijn geopolitiek strategische rol.   De COVID-, Oekraïne- en energiecrisis heeft aangetoond dat een al te zwa-

re afhankelijkheid van buitenlandse aanvoerketens voor noodzakelijke goederen en diensten ons als samenleving kwetsbaar maakt. In dit verband moet de hernieuwde aandacht voor 'reshoring' begrepen worden, namelijk essentiële strategische sectoren terughalen naar Europa en op die manier kortere en duurzame toeleveringsketens bevorderen.³⁵ Om land- en tuinbouw te bestendigen in zijn rol voor de strategische autonomie rond voedselvoorziening – we kunnen met de EU best risicovolle afhankelijkheden van andere regio's voor onze basisvoedselvoorziening vermijden – is het nodig om middelen en beleidsinstrumenten in te zetten om de sector **te beschermen en te versterken**.³⁶ De overheid bakent daartoe zorgvuldig maatschappelijk wenselijke en sectoraal aantrekkelijke structurele contouren af waarbinnen land- en tuinbouwers duurzame, weerbare verdienmodellen kunnen ontwikkelen.³⁷ Externe effecten van voedselproductie, waaronder (het gebrek aan) eerlijke prijzen, via echte prijzen aantonen en communiceren naar de consument, zou de nood aan een gelijk speelveld en een correcte remuneratie voor duurzaamheidsinspanningen tastbaar moeten maken (cf. 5.2). Om de economische uitdagingen rond het landbouwincome het hoofd te bieden, is het belangrijk dat de overheid:

- a. **inherente kwetsbaarheden** van de land- en tuinbouwsector (die onder meer te maken hebben met internationale prijsvorming, spelregels van het handelsbeleid en onevenwichtige marktrelaties in de keten) **indijkt en wegwerkt**, waarvoor een **actiever en breder socio-economisch landbouwbeleid** nodig is. Er bestaan inherente kwetsbaarheden van de land- en tuinbouwsector, die grotendeels ontsnappen aan het indijkvermogen van de sector. Land- en tuinbouwbedrijven kunnen dan wel hun veerkracht en weerbaarheid trachten te verhogen (cf. [2]b), maar blijvend geconfronteerd worden met inherente kwetsbaarheden (bv. internationale prijsvorming en de spelregels van het handelsbeleid, onevenwichtige marktrelaties doorheen de agrovoedingsketen). Zo kunnen weerbaarheids- en duurzaamheidsinspanningen door de land- en tuinbouwsector teniet gedaan worden door het voortbestaan van inherente kwetsbaarheden.³⁸ Een actiever en breder socio-economisch beleid rond landbouw is broodnodig wanneer verwacht wordt dat landbouwers in de eerste plaats

---

³⁵ SERV, *Advies. Reshoring. To reshore or not, that's the question*, Brussel, 2022, https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20221205_Reshoring_ADV.pdf.

³⁶ SALV, *Visienota*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20221222_Visienota_2023.pdf, p. 19. Vergelijk met SERV-advies rond open strategische autonomie: "de EU [...] slaagt [erin] haar publieke vitale belangen alsook haar risicovolle strategische afhankelijkheden te verminderen zonder het economisch fundament, zijnde de interne markt, in het gedrang te brengen", in: SERV, *Advies. Open strategische autonomie: balanceren in een spanningsveld tussen autonomie en openheid*, Brussel, 2023, https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20230320_open_strategische_autonomie_spanningsveld_ADV.pdf, p. 3.

³⁷ Ibidem.

³⁸ SALV, *Advies. EU-Mercosur handelsakkoord*, 2021, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210226_BRADV_2021-02_Mercosur.pdf; SALV, *Kennisnota. Verdienmodellen in de land- en tuinbouw. Een reflectiekader rond structuren en bedrijfsoriëntaties*, Brussel, 2020, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200529_WCVDM_KennisnotaVerdienmodellen_def.pdf; SALV, *Visienota*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20221222_Visienota_2023.pdf.

via de markt naar behoren vergoed kunnen worden voor de geleverde producten en diensten.³⁹

- b. de landbouwer ondersteunt in de ontwikkeling van **weerbaarheid en veerkracht op persoonlijk niveau en op bedrijfsniveau**. Dit dient de overheid te doen via een inclusief en doeltreffend innovatiebeleid en via een gemoderniseerd onderwijs- en vormingenland-schap. Zo is het belangrijk dat de landbouwer een goed inzicht heeft in de eigen bedrijfseconomische situatie (kostprijs, cashflow en kasplanning, financiële bedrijfsgezondheid) en is het een meerwaarde dat de individuele landbouwer kan vergelijken met collega's in binnen- en buitenland. Sectororganisaties en producentenorganisaties spelen een belangrijke rol in het mogelijk maken van zulke benchmarking. Naast inzicht in de bedrijfseconomische situatie kan risicospreiding ook een onderdeel zijn van een veerkrachtig bedrijf. Zulke risicospreiding kan op diverse manieren vorm krijgen: gespreide productie (bv. gemengde bedrijven), gespreide afzetmarkten, gespreide activiteiten (bv. verdiepende en verbredende diversificatie). Daarnaast dient de overheid nieuwe beleidskaders te onderwerpen aan een weerbaarheidstoets op sectoraal niveau en een welzijnstoets op niveau van het persoonlijk welbevinden (overeenkomstig de toepasselijke stressfactoren zoals vastgesteld binnen het Actieplan Welbevinden: regelgeving, onzekere toekomst en gebrek aan waardering, zwakke positie in de keten en financiële onzekerheden, beroepsrisico's en hoge werkdruk).⁴⁰

De SALV-Visienota reikt op hoofdlijnen enkele componenten aan voor dit **actiever socio-economisch landbouwbeleid** op (het toepasselijke) Europees, federaal en Vlaams niveau:

- a. De uitrol van een **handelsbeleid 'nieuwe stijl'** dat zuurstof biedt aan verdienmodellen die in binnen- en buitenland op duurzamere productiemethoden zijn geënt.⁴¹
- b. De verhoging van **markt- en prijstransparantie** om de positie van land- en tuinbouwers en kleine marktdeelnemers in de voedselvoorzieningsketen te verbeteren.
- c. Een **correctere prijsvorming** doorheen de keten, die de milieu- en andere kosten van de producent beter internaliseert tot bij de consument, met als uitkomst een rechtvaardiger voedselsysteem waarin een eerlijke prijs voor de landbouwer gewaarborgd wordt.

³⁹ Vergelijk met SALV-Minaraad, *Advies. De toekomst van voeding en landbouw*, Brussel, 2018, <https://salv.be/salv/publicatie/advies-toekomst-voeding-en-landbouw>, p. 10.

⁴⁰ Ibidem; zie ook: SALV-Minaraad, *Advies. Strategisch GLB-plan 2023-2027*, Brussel, 2022, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV-MINA_20220318_ADV_StrategischGLBPlan.pdf, p. 51; zie Departement Landbouw en Visserij, VLAM, ILVO, *Actieplan welbevinden voor de Vlaamse land- en tuinbouw. Samen zorgen we voor de boer*, 24 mei 2022, https://lv.vlaanderen.be/sites/default/files/attachments/actieplan_welbevinden_digi_0.pdf.

⁴¹ Naast de ecologische en economische dimensie is ook de sociale invalshoek belangrijk, zoals het welzijn en welbevinden van de land- en tuinbouwers en de arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden op het bedrijf.

- d. De garantie van een **fair share of the cake** aan de eerste schakels in de keten door de verdere uitbouw van het initiatief om oneerlijke handelspraktijken via wetgeving aan te pakken.
- e. Nieuwe instrumenten stimuleren de **vraag** naar en aankoopbereidheid ten aanzien van duurzame voedingsproducten uit de Vlaamse land- en tuinbouw.
- f. Een **actiever beleid ten aanzien van landbouwgronden**, dat de agrarische functie en finaliteit van deze essentiële productiefactor in afdoende mate kan waarborgen.
- g. Ontwikkeling van verbeterde of nieuwe (publiek, private) instrumenten met het oog op de **correcte en structurele vergoeding voor maatschappelijke diensten**, overeenkomstig de behoeften van de klimaatbestendige en -neutrale samenleving.

[3] Ketenactie binnen de toegemeten structuren is noodzakelijk, maar beleidsactie is onontbeerlijk.   De SALV vindt het positief dat de Vlaamse voedselstrategie in het algemeen en deal 2 in het bijzonder een omkadering biedt om ketenactoren samen te brengen om paden uit te stippelen richting een eerlijke remuneratie voor alle ketenschakels, in het bijzonder de primaire producenten en zwakkere marktdeelnemers. De adviesraad meent dat naast initiatieven vanuit ketenactoren zelf ook beleidsactie noodzakelijk is die verder gaat dan het faciliteren van overlegstructuren en het stimuleren van keteninitiatieven via projectwerking. Niet in het minst om de opschaling van beloftevolle projecten tot een sectorbrede verbetering van de prijs- en inkomensvorming waar te maken. De SALV reikt met de vernoemde componenten uit de Visienota de richting aan voor dit actiever en breder economisch beleid rond landbouw, waarvoor van de verschillende overheidsniveaus (Vlaams, federaal, Europees) beleidsactie wordt verwacht.

5. Hoe beleidsactie rond eerlijke en echte prijzen vormgeven?

De SALV vraagt in dit hoofdstuk om beleidsactie te ondernemen rond eerlijke en echte prijzen en dit op de beleidsagenda's te zetten en in onderzoeksprogramma's in te schrijven. Een toekomstige federale wet ter bescherming van landbouwprijzen zou volgens de SALV moeten worden uitgebouwd als een solide sokkel voor eerlijke en evenwichtige prijszetting en de bewerkstelling van een gelijk speelveld. De adviesraad doet in dit hoofdstuk aanbevelingen omtrent eerlijke handelsrelaties, transparantie, samenwerking, gelijke spelregels, de plaats van eerlijke prijzen binnen echte prijzen, duurzaamheidslabels, publieke aanbestedingen voor duurzaam voedsel en vormen van diversificatie met onder meer de valorisatie van maatschappelijke diensten.

[4] Voorzie een recurrent agendapunt over een actiever en breder economisch beleid rond landbouw op intra-Belgische en Europese landbouwbeleidsfora.   Beleidsactie rond het landbouwinkomen en prijsvorming van duurzaam geproduceerd voedsel vergt immers

een gestructureerde beleidsafstemming en -coherentie tussen de verschillende overheidsniveaus (binnen België en met Europa). De principes uit de SALV-Visienota en de toegespitste aanbevelingen rond eerlijke en echte prijzen uit voorliggend advies vinden volgens de adviesraad het best navolging op Europees beleidsvlak, onder meer via de uitwerking van het EU *legislative framework on sustainable food systems (Framework Law)*. Het Belgisch EU-Voorzitterschap 2024 biedt de gelegenheid om socio-economisch beleid rond landbouw als belangrijke maar nog onderbelichte pijler van het (Europese) voedselbeleid op de agenda te plaatsen.

[5] Integreer de zoektocht naar een actiever en breder economisch beleid rond landbouw binnen de Europese onderzoeksprogramma's die de uitrol van Europees beleid voorbereiden.   Vanuit de vaststelling dat de huidige economische beleidsomgeving rond landbouw een eerlijk en aantrekkelijk inkomen voor de boer maar moeilijk weet te realiseren en dat toenemende maatschappelijke verwachtingen rond voedselproductie (o.m. Green Deal) deze moeilijkheid rond inkomensvorming nog scherper zal stellen, is het volgens de SALV noodzakelijk dat onderzoeksprogramma's rond landbouw en voeding meer dan vandaag inzetten op de socio-economische beleidsdimensie. Naast gedegen impact assessments van beleidsvoorstellen in de huidige landbouweconomische context en socio-economische beleidspaden om beleidsvoorstellen tot een haalbare en zelfs kansrijke kaart te maken, moeten onderzoeksprogramma's volgens de SALV in eerste instantie inzetten op de proactieve uitbouw van adequate socio-economische beleidstools, waaronder bijvoorbeeld ook mechanismen voor marktcorrectie en marktregulering. Zo voorziet het huidige Horizon Europe onderzoeksprogramma rond landbouw geen specifiek onderzoeksdoel of selectie criterium rond de verbetering van het economische beleid rond landbouw.⁴² De adviesraad ziet in het Belgisch EU-Voorzitterschap 2024 een kans om de zoektocht naar een actiever socio-economisch landbouwbeleid als thema binnen de relevante onderzoeksprogramma's in te schrijven.

5.1 Eerlijke prijzen: eerlijke marktrelaties – transparantie – samenwerking – gelijke spelregels

De Europese Commissie stelde op basis van de studie van de *Agricultural Markets Taskforce* een drieledige strategie op om de positie van de land- en tuinbouwers in de keten te verstevigen: oneerlijke handelspraktijken bannen, markt- en prijstransparantie verhogen en samenwerking tussen boeren onderling en met andere ketenschakels versterken.⁴³ De SALV heeft eerder reeds

⁴² Europese Commissie, *Horizon Europe. Work Programme 2023-2024 – 9. Food, Bioeconomy, Natural Resources, Agriculture and Environment*, C(2022)7550, 6 december 2022, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2023-2024/wp-9-food-bioeconomy-natural-resources-agriculture-and-environment_horizon-2023-2024_en.pdf. Ook het Standing Committee on Agricultural Research (STAR) vindt amper aansluiting met thema's als het socio-economisch beleid rond landbouw (zie: <https://scar-europe.org/>).

⁴³ Verordening (EU) 2017/2393 van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2017 (Omnibus), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/nl/TXT/?uri=CELEX%3A32017R2393>; *Report of the Agricultural Markets Task Force, Improving market outcomes. Enhancing the position of farmers in the supply chain*, Brussel, 2016, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farmingfisheries/farming/documents/amtf-report-improving-markets-outcomes_en.pdf.

benadrukt dat deze **drie pijlers elkaar moeten versterken** opdat zij in hun samenhang effectief tot een betere ketenwerking en *fair trade* kunnen leiden. Dit vergt **beleidscoherentie** tussen de verschillende overheidsniveaus (Vlaams, federaal, Europees).⁴⁴

[6] Maak snel werk van de uitbouw van de wet ter bescherming van de landbouwprijzen, die in het federale regeerakkoord is opgenomen.⁴⁵ Vanuit de erkenning en de versterking van de driedelige strategie tot verbetering van de positie van de primaire producent en zwakke marktdeelnemer binnen de agrovoedingsketen (transparantie, eerlijk handelsgedrag, samenwerking) en vanuit de monitoring van de spelregels binnen het internationale agrohandelsverkeer (zowel binnen Europa als aan de buitengrenzen) zou deze wet een solide sokkel moeten vormen om het overleg in de keten over eerlijke prijszetting mee sterker en evenwichtiger te maken en een gelijk speelveld te bewerkstelligen. Zulke solide, wetgevende sokkel moet de inspanningen voor verdere verduurzaming van het voedselsysteem op correcte wijze weten te verdelen over de gehele samenleving. Eerlijke en rechtvaardige marktrelaties en gelijke spelregels in het internationale agrohandelsverkeer moeten primaire producenten en zwakkere marktdeelnemers beschermen tegen de marktmacht van sterke marktdeelnemers en hen een eerlijk competitief agrohandelskader bieden. Tegelijk moeten eerlijke en rechtvaardige marktrelaties en een gelijk speelveld maken dat de eindfactuur van de verduurzaming van het voedselsysteem betaalbaar blijft voor kwetsbare groepen in de samenleving. Zulke insteek verwacht de SALV op Europees niveau tevens van het wettelijk kader voor duurzame voedselsystemen (het EU *sustainable food systems framework*).

[7] Haal inspiratie uit de Franse wetten EGALIM die een verankering voorzien van een correcte doorrekening van de kosten van de primaire producent (en evoluties daarin) tot in het winkelrek.⁴⁶ De adviesraad wijst wel op het fundamenteel andere agrovoedingslandschap in Vlaanderen en België ten opzichte van Frankrijk (zie situering 2.5). Dit mag de wetgever er echter niet van weerhouden om soortgelijke wettelijke ankerpunten voor een eerlijke landbouwinkomensvorming te introduceren, zonder daarbij de aandacht te verliezen voor waarschijnlijke verschuivingen in prijsvormingsdruk die sterke marktdeelnemers uitoefenen op andere intermediaire ketenschakels. Het federale regeerakkoord biedt daartoe ook het kader om tot actie over te gaan (cf. [6]).

---

⁴⁴ Verwoord in SALV, *Advies. Oneerlijke handelspraktijken*, Brussel, 2021, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210517_ADV_OneerlijkeHandelspraktijken.pdf.

⁴⁵ *Regeerakkoord*, 30 september 2020, https://www.belgium.be/sites/default/files/Regeerakkoord_2020.pdf, p. 45: "De regering zal de mogelijkheid onderzoeken om een "wet ter bescherming van de landbouwprijzen" aan te nemen."

⁴⁶ Loi n° 2021-1357 du 18 octobre 2021 visant à protéger la rémunération des agriculteurs (Egalim 2); Loi n° 2018-938 du 30 octobre 2018 pour l'équilibre des relations commerciales dans le secteur agricole et alimentaire et une alimentation saine, durable et accessible à tous; Légifrance, LOI N° 2023-221 du 30 mars 2023 tendant à renforcer l'équilibre dans les relations commerciales entre fournisseurs et distributeurs, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000047377284>.

5.1.1 Eerlijke markrelaties

Handel in landbouw- en voedingsproducten op basis van eerlijke en correcte afspraken, contracten en voorwaarden is een belangrijke stap in de richting van de verbetering van de inkomens van land- en tuinbouwers, die essentieel is voor de integrale verduurzaming van de voedselproductie. Het initiatief om oneerlijke handelspraktijken te bannen (i.e. via de omzetting van de Europese richtlijn) zal ook nog verder uitgebouwd moeten worden om een **fair share of the cake** aan leveranciers in de keten te garanderen.⁴⁷

[8] Verbeter de wettelijke ankerpunten voor eerlijk handelsgedrag en betere machts-evenwichten in de voedselketen, breid ze uit en handhaaf ze adequaat. De Europese richtlijn oneerlijke handelspraktijken is op federaal overheidsniveau omgezet in Belgische wetgeving binnen het Wetboek op Economisch Recht⁴⁸ en is sinds eind 2021 van kracht. In 2025 volgt op Europees niveau een tussentijdse evaluatie, waarvoor tussentijdse monitoringsresultaten worden verzameld.⁴⁹ Op Belgisch niveau is bepaald dat de lijsten met verboden oneerlijke handelspraktijken (i.e. de zogenaamde zwarte lijst) of met handelspraktijken die slechts toegelaten zijn mits voorafgaand duidelijk en ondubbelzinnig overeengekomen (i.e. de zogenaamde grijze lijst) per koninklijk besluit uit te breiden zijn. De SALV stuurt bij de federale overheid aan op volgende aanpassingen en aanbevelingen:

- a. Beschouw de niet-naleving van toekomstige interprofessionele afspraken als een verboden, eenzijdige contractwijziging.** Voor de bepaling van voorwaarden omtrent prijs, kwaliteit, gewicht, volume, levering... en dusdoende voor de inkomensvorming van land- en tuinbouwers spelen interprofessionele akkoorden (via brancheorganisaties of andere interprofessionele platformen) een zeer belangrijke rol. Gelet op de internationale marktintegratie die de prijsvorming per eenheid voor landbouwproducten sterk bepaalt (cf. situering, 1.) vormen net interprofessionele afspraken die de ontvangstvoorwaarden en kwaliteitsbepaling stellen, belangrijke componenten in de effectieve remuneratie aan landbouwers. De adviesraad stelde eerder reeds dat de toepassing van de richtlijn oneerlijke handelspraktijken inhoudelijk versterkt zou kunnen worden door het inbouwen van een 'stok achter de deur', namelijk de erkenning van de niet-naleving van interprofessionele afspraken die binnen een brancheorganisatie, een ander interprofessioneel platform of het Ketenoverleg worden ge-

---

⁴⁷ SALV, *Advies. Oneerlijke handelspraktijken aanpakken voor een betere werking van de markten van primaire producenten in de land- en tuinbouw, visserij en aquacultuur*, Brussel, 2021, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210517_ADV_OneerlijkeHandelspraktijken.pdf; SALV, *Ver slag. Toekomstdialog oneerlijke handelspraktijken (i.s.m. BVLE)*, Brussel, 2021, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20211215_VERSLAG_TD1_UTP_pdg.pdf.

⁴⁸ Wetboek Economisch Recht, Boek VI Titel 4 Hoofdstuk 2 Afdeling 4: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2013022819&table_name=wet.

⁴⁹ Richtlijn (EU) 2019/633 van het Europees Parlement en de Raad van 17 april 2019 inzake oneerlijke handelspraktijken in de relaties tussen ondernemingen in de voedselvoorzieningsketen, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0633>, artikel 12; Zie ook Europese Commissie, *Food Chain – UTP – survey results*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0633>, website geraadpleegd op 13 maart 2023 (let op de beperkte responsgraad van de monitoring!).

maakt, te beschouwen als een éézijdige contractwijziging en dus als een oneerlijke handelspraktijk.⁵⁰ Interprofessionele afspraken afgesloten door representatieve beroepsorganisaties verbinden immers hun leden, ongeacht of ze de overeenkomst al dan niet ten individuele titel hebben ondertekend. Deze afspraken kaderen leveringsovereenkomsten en contractuele afspraken en zijn als dusdanig te zien als een onderdeel ervan. De erkenning van de niet-naleving van interprofessionele afspraken als oneerlijke handelspraktijk zou gelden voor zulke afspraken die vanaf de inwerkingtreding van deze wettelijke bepaling worden gesloten of in functie hiervan worden herbevestigd.⁵¹

- b. Stel heldere en afdwingbare voorwaarden op voor het voeren van redelijke promotieacties. De klemtoon van promoties moet veel meer op productkwaliteit komen te liggen.** Wanneer de mate van promotie doorslaat, genereert dit negatieve effecten op de marges van de leveranciers in de voedselvoorzieningsketen, waarbij de primaire producent niet zelden de meeste prijsdruk ondervindt. Zulke verregaande promotieacties staan haaks op de integrale verduurzaming van de voedselketen en bemoeilijken de haalbaarheid en betaalbaarheid van de duurzaamheidsinspanningen van de primaire producenten. Bovendien zorgt dit bij de consument voor een verkeerd beeld van wat een correcte prijs is voor duurzaam geproduceerd voedsel. Daarom is er nood aan een duidelijk en afdwingbaar kader met voorwaarden waarbinnen redelijke promotieacties kunnen worden opgezet. Hiervoor kan de wet op oneerlijke handelspraktijken ruimte bieden, zoals de SALV reeds eerder vroeg.⁵² Zo kan concreet gedacht worden aan een beperking tot een maximaal kortingspercentage op de verkoopprijs en het verkochte volume en voor een bepaalde duur. In het algemeen zou promotie op kwaliteit binnen het globale promotiebeleid in verhouding groter moeten worden dan promotie op prijs. Een inbreuk op dergelijke bepalingen zou aangeklaagd en behandeld moeten kunnen worden als oneerlijke handelspraktijk.
- c. Veranker de heronderhandeling van contracten bij uitzonderlijke en onvoorziene omstandigheden (imprevisie) in de wet op oneerlijke handelspraktijken.** Dankzij een vernieuwing in Boek 5 van het Burgerlijk Wetboek (artikel 5.74)⁵³ wordt imprevisie aangenomen, namelijk de mogelijkheid dat contracten kunnen worden heronderhandeld door omstandigheden die zich hebben voorgedaan na het sluiten van een overeenkomst, maar die de betrokken partijen niet hebben gewild en niet konden voorzien, waardoor de nakoming van de overeenkomst voor één van de partijen, of beide partijen, bijzonder moeilijk wordt of aanzienlijk wordt verzwaard (cf. imprevisie of onvoorzienbaarheid). Momenteel is deze imprevisie slechts als suppletief recht ingeschreven, namelijk als rechtsregel waar-

---

⁵⁰ SALV, *Advies. Oneerlijke handelspraktijken aanpakken voor een betere werking van de markten van primaire producenten in de land- en tuinbouw, visserij en aquacultuur*, Brussel, 2021, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210517_ADV_OneerlijkeHandelspraktijken.pdf, p. 20.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem, p. 19.

⁵³ Wet houdende boek 5 "Verbintenissen" van het Burgerlijk Wetboek, 28 april 2022, https://etaamb.openjustice.be/nl/wet-van-28-april-2022_n2022032058, artikel 5.74.

van partijen bij overeenkomst kunnen afwijken in de opmaak van een contract. Het principe van de imprevisieer werkt in twee richtingen: zowel bij uitzonderlijke stijging als daling van kosten. De SALV vraagt om imprevisieer sterker te verankeren door de weigering van de mogelijkheid tot contractheronderhandeling bij uitzonderlijke en onvoorziene omstandigheden op te nemen als oneerlijke praktijk in de wet op oneerlijke handelspraktijken. Via interprofessioneel overleg moet het onderling wel mogelijk zijn om imprevisieer optioneel weg te laten binnen contracten.

- d. Maak als toezichthouder met eigen initiatiefrecht de wet op oneerlijke handelspraktijken tot een daadkrachtig beleidsinstrument.** De handhavingsautoriteit dient actiever gebruik te maken van het initiatiefrecht om oneerlijk handelsgedrag op te sporen en te bestraffen. De Europese richtlijn maakt het mogelijk dat de handhavingsautoriteiten op eigen initiatief een onderzoek instellen, leveranciers en afnemers kunnen verplichten de noodzakelijke informatie te verstrekken om een onderzoek te voeren, over kunnen gaan tot onaangekondigde inspecties, de bevoegdheid hebben om oneerlijke handelspraktijken te doen beëindigen, kunnen beboeten en bestraffen en hun besluiten publiek kenbaar maken. De richtlijn biedt tevens handvaten voor samenwerking tussen de handhavingsautoriteiten in de verschillende lidstaten en met de Europese Commissie om de handhaving te versterken.⁵⁴ De SALV heeft vernomen dat er tot op vandaag weinig (anonieme) klachten bij de handhavingsautoriteit zijn aangemeld. Bekendheid (of het gebrek eraan) van de mogelijkheden om klacht in te dienen, kan hierin een verklarende rol spelen. Meer dan dit zal echter de vrees voor commerciële vergelding de terughoudendheid verklaren om klachten in te dienen. Er is immers geen harde garantie op de bescherming van de identiteit van de aanklager gedurende de volledige rechtsgang. Daarom vraagt de SALV dat meer onderzoeken op eigen initiatief door de handhavingsautoriteit kunnen worden opgestart. De SALV verwijst als voorbeeld naar de Britse *Groceries Code Adjudicator*. Deze publieke ‘waakhond’ peilt in een jaarlijkse vragenlijst naar ervaringen over de handelsrelaties binnen de agrovoedingsketen en gaat daarmee het gesprek aan met de afnemers van primaire producenten en zwakkere marktdeelnemers.⁵⁵ De adviesraad vraagt tevens om de Franse wetten EGalim grondig te bestuderen in het licht van handhavingsaspecten, weliswaar rekening houdend met de eigenheden van het agrovoedingslandschap in Frankrijk en Vlaanderen/België (cf. supra).

5.1.2 Transparantie

Het doel van het verhogen van markt- en prijstransparantie moet zijn om de positie van de land- en tuinbouwers en de kleine marktdeelnemers in de voedselvoorzieningsketen te verbeteren. Daartoe vraagt de SALV om te vermijden dat een hogere markt- en prijstransparantie zou indrui-

---

⁵⁴ Richtlijn (EU) 2019/633 van het Europees Parlement en de Raad van 17 april 2019 inzake oneerlijke handelspraktijken in de relaties tussen ondernemingen in de voedselvoorzieningsketen, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0633>, artikel 4, 6, 8.

⁵⁵ UK Government, *Groceries Code Adjudicator*, <https://www.gov.uk/government/organisations/groceries-code-adjudicator>, website geraadpleegd op 14 maart 2023.

sen tegen deze doelstelling. Een onderzoek en evaluatie moeten het effect aantonen van een hogere mate van transparantie op de positie in de keten en de inkomensvorming.⁵⁶

[9] Bouw de economische monitoring rond prijzen en marges uit tot een permanent en up-to-date opvolgingsinstrument van prijstransmissie en margeverdeling doorheen de agrovoedingsketen, en dit voor de onderscheiden productiekolommen.

Alleen zo kan het beleid de discussie over eerlijke prijzen en *fairness* in de margeverdeling objectiveren en markt- en prijstransparantie pas echt instrumenteel maken om eerlijk handelsgedrag te bevorderen en evenwichtige samenwerkingsverbanden te smeden (lees: de drie pijlers van de Europese strategie tot verbetering van de positie van de landbouwer in de keten dienen op die manier elkaar te versterken in hun onderlinge samenhang). Het is zeer positief dat reeds veel gegevens worden verzameld rond prijzen en marges doorheen de agrovoedingsketen. Via het BVR Markt- en Prijstransparantie stelt de Vlaamse overheid zich tot de taak om prijsgegevens te verzamelen van de eerste schakels in de agrovoedingsketen, terwijl het federale overheidsniveau instaat voor de verzameling van prijsgegevens verderop in de keten. De Nationale Bank, Statbel en het Prijzenobservatorium brengen (op regelmatige basis) rapporten uit over prijsevoluties en marges doorheen de agrovoedingsketen. Het probleem is echter dat deze rapporten niet leiden tot een geïntegreerd beeld over prijzen en marges doorheen de onderscheiden productiekolommen van de agrovoedingsketen. Zulk geïntegreerd en steeds up-to-date beeld is nodig om de discussie rond eerlijke prijzen en faire margeverdeling doorheen de keten te objectiveren. Volgende voorbeelden staven de bewering van deze *missing link*:

- a. **Prijzenobservatorium (FOD Economie/INR):**⁵⁷ de studie toonde aan dat de gestegen kosten voor grondstoffen maar met vertraging en onvolledig doorgerekend kunnen worden door de voedingsindustrie en warenhuizen tot bij de consument. De studie omvat echter geen analyse van de landbouwsector. Door de verwijzing naar sterk gestegen prijzen van grondstoffen doet de studie bovendien de indruk ontstaan dat er behoorlijke marges worden gemaakt binnen de sector. Door de recente kostprijsstijgingen is echter het tegendeel waar.
- b. **Nationale Bank van België:**⁵⁸ deze studie neemt de landbouwsector wel mee in zijn analyses. De cijfers zijn echter danig geaggregeerd dat er amper conclusies uit kunnen opgemaakt worden omtrent de thematiek van eerlijke prijzen en faire margeverdeling.

---

⁵⁶ SALV, *Advies. BVR Markt- en prijstransparantie. Eén van de paden naar een betere werking van land- en tuinbouwmarkten*, Brussel, 2020, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20201218_ADV_Markt_en_Prijstransparantie.pdf.

⁵⁷ Prijzenobservatorium (FOD Economie/INR), *Prijzeverloop in de voedingskolom: een analyse van het prijstransmissiemechanisme voor België en de buurlanden*, 2022, <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/prijzeverloop-de-voedingskolom>.

⁵⁸ Nationale Bank van België, *Bedrijven, prijzen en marges*, Brussel, 2023, https://www.nbb.be/doc/ts/publications/other/230123_marges_nl.pdf.

- c. **Statbel:**⁵⁹ maakt op basis van prijsgegevens van productiefactoren en van landbouwprijzen zeer uitgebreide en gedetailleerde indices op. Deze indices staan echter op zichzelf, en dit niet enkel onderling (de koppeling van de indexreeksen over productiefactoren en *farm gate* prijzen wordt niet gelegd), maar ook in relatie tot de rapporten van de overige overheidsdiensten.
- d. **Landbouwcijfers Vlaanderen:** de Vlaamse overheid verzamelt en publiceert vanuit het BVR Markt- en Prijstransparantie gegevens van landbouwprijzen (i.e. representatieve gegevens per product).⁶⁰ Daarnaast volgt zij ook de boekhoudingen op van een 600-tal land- en tuinbouwbedrijven die bedrijfseconomische resultaten per bedrijfstak opleveren.⁶¹ Deze boekhoudingen kunnen vanuit micro-economisch perspectief een vergelijking mogelijk maken met inschattingen van parameters op macro-economisch niveau.

Doordachte connecties tussen die verschillende datastromen zullen mogelijkheden bieden om tot één geïntegreerd beeld te komen dat kan vormgegeven worden als een volwaardig opvolgingsinstrument voor prijstransmissie en margeverdeling. Ervaringen vanuit het **digitaliseringsbeleid** kunnen wellicht helpen om zulke connecties snel te maken en vlot up to date te houden.

5.1.3 Samenwerking

De SALV ziet kansen op Europees niveau via de recente wijziging binnen de GMO-verordening die bepaalt dat overeenkomsten tussen landbouwproducenten of tussen landbouwproducenten en marktdeelnemers die een bovenwettelijke duurzaamheidsnorm tot doel hebben, een uitzondering op de algemene mededingingsregels verkrijgen.⁶²

---

⁵⁹ Statbel, *Landbouwprijzen*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/landbouw-visserij/landbouwprijzen#figures>, website geraadpleegd op 14 maart 2023.

⁶⁰ Departement Landbouw en Visserij, *Marktinformatie*, <https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/marktinformatie>, website geraadpleegd op 14 maart 2023.

⁶¹ Departement Landbouw en Visserij, *Bedrijfseconomische resultaten bedrijfstakken*, <https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/bedrijfseconomische-resultaten-bedrijfstakken>, website geraadpleegd op 14 maart 2023.

⁶² SALV – Minaraad, *Advies. Strategisch GLB-plan 2023-2027*, Brussel, 2022, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV-MINRA_20220318_ADV_StrategischGLBPlan.pdf, p. 37. Verordening (EU) 2021/2117 van het Europees Parlement en de Raad van 2 december 2021 tot wijziging van de Verordeningen (EU) nr. 1308/2013 tot vaststelling van een gemeenschappelijke ordening van de markten voor landbouwproducten, (EU) nr. 1151/2012 inzake kwaliteitsregelingen voor landbouwproducten en levensmiddelen, (EU) nr. 251/2014 inzake de definitie, de aanduiding, de aanbestedingsvorm, de etikettering en de bescherming van geografische aanduidingen van gearomatiseerde wijnbouwproducten en (EU) nr. 228/2013 houdende specifieke maatregelen op landbouwgebied ten behoeve van de ultraperifere gebieden van de Unie, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2117&from=nl>, artikel 1 die artikel 210 bis aan de GMO-verordening toevoegt: “Artikel 101, lid 1, VWEU is niet van toepassing op overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen van producenten van landbouwproducten die verband houden met de productie van of de handel in landbouwproducten en die tot doel hebben een duurzaamheidsnorm toe te passen die verder gaat dan hetgeen door het Unierecht of het nationale recht is voorgeschreven, mits die overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen slechts die mededingingsbeperkingen opleggen welke onontbeerlijk zijn voor het behalen van die norm.”

[10] Ga proactief aan de slag met de mogelijkheden die het Europese mededingingskader biedt ter ondersteuning van landbouwinkomensvorming en verdere verduurzaming van voedselproductie.   Primaire producenten kunnen inzetten op horizontale samenwerking in producentenorganisaties (om marktkennis op te bouwen, aanbod te bundelen of zelfs de verwerking zelf te organiseren,...) en/of op verticale samenwerking in brancheorganisaties (die als platform voor dialoog, beste praktijken en markttransparantie bevorderen, en de toeleveringsketen aansturen zonder zelf betrokken te zijn bij productie, verwerking of handel). Naast de belangrijke rol die producentenorganisaties en brancheorganisaties spelen in de vraag-aanbodinteracties binnen de agrovoedingsketen, zet de GMO-verordening bijkomend in op samenwerkingsverbanden in de keten. Zo creëert artikel 210 (a) van de GMO-verordening extra ruimte voor afspraken tussen landbouwers of tussen landbouwers en marktdeelnemers rond duurzaamheidsinitiatieven, wat perspectief biedt voor een faire remuneratie van duurzaamheidsinspanningen binnen de agrovoedingsketen. De SALV vraagt de overheid om proactief in te spelen op deze mededingingsuitzondering. Dit kan zij doen langs volgende wegen:

- a. Faciliteer in het kader van de Vlaamse Voedselstrategie mee de duurzaamheidsinitiatieven die onder deze mededingingsuitzondering kunnen vallen.** De SALV ziet een aantal kansen om hier met ketenactoren in het kader van deal 2 initiatieven rond op te zetten (bv. in kader van dierenwelzijn, klimaatmitigatie,...). Vanuit de Vlaamse overheid zouden deze initiatieven mee ondersteund en vormgegeven moeten kunnen worden in afstemming met het federale overheidsniveau (cf. [10] b).
- b. Het federale mededingingsbeleid moet volgens de SALV proactief de nodige richting, rechtszekerheid en voedingsbodem bieden voor zulke initiatieven.** Hierbij verwijst de adviesraad naar de proactieve houding van de Nederlandse mededingingsautoriteit en naar het feit dat in Duitsland reeds verschillende prijsverhogende ketenafspraken onder dit nieuwe kader zijn aangemeld.⁶³ De SALV vraagt dat het bevoegde overheidsniveau hierover adequaat afstemt met de sleutelactoren uit de agrovoedingsketen.
- c. Breng op Europees niveau een uitwisseling met de sleutelactoren uit de agrovoedingsketen tot stand over initiatieven onder deze mededingingsuitzondering. Dit kan de voedingsbodem voor zulke initiatieven helpen verrijken.** Wanneer initiatieven vanuit de agrovoedingsketen onder deze mededingingsuitzondering binnen de verschillende lidstaten lopende zijn, strekt het tot aanbeveling om op Europees niveau sleutelactoren uit de agrovoedingsketen samen te brengen om kennis te nemen van succesvolle (en minder succesvolle) initiatieven. Van hieruit kunnen deze sleutelactoren inspiratie opdoen voor een verzoekschrift naar mogelijke initiatieven binnen het eigen agrovoedingsspeelveld en kan het beleid beoordelen op welke aspecten de richtlijnen bijsturing vergen.

---

⁶³ FD, *Kartelwaakhond roept boeren op prijsafspraken te maken*, 16 februari 2023, <https://fd.nl/economie/1467915/kartelwaakhond-roept-boeren-op-prijsafspraken-te-maken>.

De introductie van deze mededingingsuitzondering voor duurzaamheidsinitiatieven in landbouw duidt op zich al het belang aan van eerlijke prijzen voor verdere stappen richting verduurzaming. Gelet op de (Europese, Belgische en Vlaamse) beleidsrichting naar toenemende (wettelijke) vereisten op het vlak van milieu en klimaat kan echter wel de vraag gesteld worden of de huidige mededingingsuitzondering bij duurzaamheidsinitiatieven in landbouw niet te beperkend is (i.e. beperkt tot bovenwettelijke inspanningen) en of de bestaande uitzonderingen op de mededingingsregels afdoende ondersteunend zijn voor het verdere verduurzamingstraject.

5.1.4 Gelijke spelregels

De SALV heeft meermaals gewezen op de uitdagende marktomgeving waarin de verdere ecologische verduurzaming van het landbouw- en voedselsysteem zich dient te voltrekken. De overheid moet een gelijk speelveld op de geglobaliseerde markt waarborgen en de betaalbaarheid van het eigen milieubeleid transparant en volledig in beeld brengen.⁶⁴ Toegespitst op het internationale (agro)handelsverkeer bepleit de adviesraad een handelsbeleid 'nieuwe stijl' dat een verdienmodel schept voor duurzamere productiemethoden. Om tot faire overeenkomsten te komen, beklemtoont de adviesraad onder meer om eerlijke concurrentie en een gelijk speelveld te waarborgen en ervoor te zorgen dat de eigen duurzaamheidsinspanningen niet op de helling komen te staan.⁶⁵

[11] Creëer een gelijk speelveld op vlak van productiemethodes via een handelsbeleid 'nieuwe stijl'. Voorzien in een gelijk speelveld blijft een cruciaal aandachtspunt om verdere verduurzaming van het landbouw- en voedselsysteem mogelijk te maken (zowel intern binnen het eigen voedselsysteem als extern in derde landen). In de beoordeling van importproducten wordt op vandaag nog te eenzijdig de klemtoon gelegd op productkenmerken voor wat betreft voedselveiligheid en gezondheid en veel te weinig op de kenmerken van het productieproces (productiemethode). Dat maakt dat importproducten ogenschijnlijk dezelfde kwaliteit hebben, maar wezenlijk kunnen verschillen op vlak van normen en standaarden rond milieu en klimaat die tijdens het productieproces moeten worden nageleefd. Dit brengt derhalve verschillen in kostprijs teweeg die de eigen primaire productie competitief benadelen. Bovendien vormen deze verschillen verborgen kosten die bij de inschatting van echte prijzen ook in rekening moeten gebracht worden (cf. infra). Een handelsbeleid 'nieuwe stijl' moet meer en meer de aandacht vestigen op gelijke normen en standaarden binnen de productiemethode (*mirror clauses*), zodat *fairness* en globale verduurzaming in het internationale agrohandelsverkeer worden verankerd.⁶⁶ Recente initiatieven vanuit de Europese Commissie om aan importproducten dezelfde maximale residu levels (MRL's) voor bepaalde gewasbeschermingsmiddelen (i.c. neonicotinoïden)

⁶⁴ SALV, *Visienota. Een duurzame toekomst voor landbouw in Vlaanderen: van uitdagingen naar kansen*, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20221222_Visienota_2023.pdf, p. 14.

⁶⁵ SALV, *Advies. EU-Mercosur handelsakkoord*, Brussel, 2021, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210226_BRADV_2021-02_Mercosur.pdf.

⁶⁶ Ibidem, p. 15; zie ook SALV, *Advies. Hapklare inzichten voor een Vlaams voedselbeleid*, Brussel, 2020, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200626_ADV_2020-08_Voedselbeleid_HapklareInzichten_wv6_DEF.pdf, p. 25-26.

te stellen als Unieproducten zijn na te volgen voorbeelden.⁶⁷ Een performante handhaving zal hierin een belangrijk sleutelement vormen.

[12] Bepleit op Europees niveau ruimte voor maatwerk die rekening houdt met de specifieke verstedelijkte context van de Vlaamse voedselproductie en waak op Europees niveau tegelijk over de billijke toekenning van staatssteun.

De SALV schoof 'ruimte voor maatwerk' reeds naar voren als één van de zes strategische kernthema's om tijdens het Europees Voorzitterschap op de Europese agenda te plaatsen. Daarbij benadrukte de adviesraad dat Europese beleidskaders voldoende ruimte moeten bieden om de beleidsdoelstellingen te realiseren, rekening houdend met de specifieke situatie van land- en tuinbouw in de Vlaamse verstedelijkte context.⁶⁸ Ruimtelijke verschillen tussen lidstaten leiden immers tot uiteenlopende contexten waarin voedselproductie zich moet organiseren. Zo speelt de Vlaamse land- en tuinbouw zich af binnen een sterk verstedelijkte omgeving en een beperkte open ruimte. De vraag die uitgaat van verschillende gebruiksfuncties naar diezelfde beperkte ruimte zorgt op zich al voor uitdagingen inzake toegang tot landbouwgrond (druk op grondprijzen). De versnippering van percelen en de kleine perceelstructuur maken vereisten rond een uniforme productkwaliteit in vele gevallen tot een hele opgave en leiden bovendien vaak tot extra logistieke processtappen. De specifieke ruimtelijke context laat zich eveneens gelden bij de vertaling van Europese beleidsdoelstellingen. Een te beperkte erkenning van de specificiteit van de eigen regio werkt verstoring van de interne markt in de hand. Hoewel Europese beleidskaders de particuliere productieomstandigheden in sommige lidstaten erkennen en er voorwaarden rond stellen (vb. in het kader van GLB-ondersteuning en crisissteun), bestaat zulke erkenning tot dusver niet voor land- en tuinbouwproductie binnen een sterk verstedelijkte productieomgeving met beperkte open ruimte. Bovendien zorgt een tussen de lidstaten onderling al te zeer uiteenlopend gebruik van de staatssteunregeling (bv. in kader van crisissen) voor een aanscherping van de verstoring op de interne markt. Om de verdere verduurzaming van de Vlaamse land- en tuinbouw met een faire remuneratie voor de primaire producenten in de toekomst mogelijk te maken en veilig te stellen, zal de erkenning van de specifieke omstandigheden waarin de Vlaamse land- en tuinbouwsector opereert, nodig zijn. De SALV roept het beleid dan ook op om samen met de actoren vertegenwoordigd in de adviesraad te bepalen hoe zo'n maatwerk daadwerkelijk vorm moet krijgen. Het Europees niveau moet daarnaast volgens de SALV waken over een billijke toepassing van staatssteun die ongewenste effecten op het vlak van onderlinge competitie tussen lidstaten tegengaat.

---

⁶⁷ In dit geval MRL's tot determinatieniveau, zie: Verordening (EU) 2023/334 van de Commissie van 2 februari 2023 tot wijziging van de bijlagen II en V bij Verordening (EG) nr. 396/2005 van het Europees Parlement en de Raad wat de maximumgehalten aan residuen van clothianidin en thiamethoxam in of op bepaalde producten betreft, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0334&from=EN>. Momenteel vormt deze verordening voorwerp van vraag en antwoord binnen het Technical Barriers to Trade Committee van de World Trade Organisation (WTO): zie stand van zaken: Europese Commissie, *Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs – TBT*, https://ec.europa.eu/growth/tools-databa-ses/tbt/en/search/?tbtaction=search_detail&Country_ID=EU&num=908&dspLang=en&basdatedeb=&basdatefin=&bas-pays=EU&basnotifnum=908&basnotifnum2=&baskeywords=&bastypepays=ANY&baskeywords=, website geraadpleegd op 21 maart 2023.

⁶⁸ SALV, *Advies. Vlaamse Agenda Europees Voorzitterschap 2024*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20220421_ADV_EU_VZP.pdf.

5.2 Eerlijke prijzen als onderdeel van echte prijzen

[13] Neem (het gebrek aan) eerlijke prijzen in rekening bij de inschatting van echte prijzen. De inschatting van echte prijzen of 'true cost accounting' (TCA) is "een manier om de verschillende maatschappelijke effecten op milieugebied, op sociaal gebied en op de menselijke gezondheid inzichtelijk te maken. Hierdoor kunnen instrumenten worden geïdentificeerd om deze effecten in de besluitvorming van alle actoren in de voedselketen – inclusief overheid, banken, e.a. – te laten meewegen, waardoor uiteindelijk een duurzamer voedselsysteem kan ontstaan."⁶⁹ Externe effecten (kosten maar ook baten) die met de productie van i.c. voedsel gepaard gaan maar momenteel niet tot uiting komen in de productprijs (i.e. verborgen kosten en baten), worden met de inschatting van echte prijzen (TCA) kenbaar en inzichtelijk gemaakt aan de hand van meting. Zulk inzicht is voor de consument van groot belang om weloverwogen en doordachte keuzes te kunnen maken voor duurzaam en gezond voedsel (wat consumenten momenteel onvoldoende kunnen). Deze metingen zijn gebaseerd op levenscyclusanalyses voor uiteenlopende producten en nemen milieu-, gezondheids- en sociale effecten op. De SALV merkt op dat er nog heel wat onzekerheden bestaan over zulke metingen (vb. betrouwbaarheid van data en proxyvariabelen om bepaalde externe effecten te berekenen, cijfers die effectief betrekking hebben op de specifieke context van de Vlaamse voedselproductie, in rekening brengen van batige effecten, het inbouwen van een systeembenadering die de complexiteit van landbouw en voeding weet te vatten).⁷⁰ Deze meetonzekerheden staan dan nog los van de toekenning van monetaire waarden aan externe effecten om tot echte prijzen te komen. Naast meetonzekerheden wijst de adviesraad er tevens op dat de problematiek van de landbouwincomensvorming nagenoeg geen aandacht krijgt in de berekening van echte prijzen, terwijl dit een integraal onderdeel uitmaakt van de verduurzaming van landbouwproductie.⁷¹ Vanuit de vaststelling dat marktimperfecties maken dat eerlijke prijzen moeilijk realiseerbaar zijn, is dit immers ook te beschouwen als een verborgen kost die binnen TCA een plaats zou moeten krijgen. Tot slot wijst de adviesraad er op dat echte prijzen ook voor importproducten moeten berekend worden, teneinde (het gebrek aan) een gelijk speelveld eveneens zichtbaar te maken via TCA. Door alle aspecten van duurzaam voedsel via TCA in rekening te brengen, wordt de daadwerkelijke prijsverhouding tussen voedselproducten naargelang hun mate van duurzaamheid voor de consument duidelijk en inzichtelijk en zullen uiteindelijk producten die beter scoren op vlak van integrale duurzaamheid en gezondheid relatief goedkoper worden. De SALV ziet hierin ook een koppeling met zijn eerdere aanbeveling dat het voedselbeleid actief moet inzetten op een versnelde verandering van het consumptiepatroon in de richting van voedingspatronen die beter zijn voor gezondheid en milieu, gebaseerd op de gezondheidsaanbevelingen zoals geschetst door de hoge gezondheidsraad en de Vlaamse voedingsdrie-

---

⁶⁹ W. Baltussen en G. Woltjer, "True Cost Accounting: een instrument om duurzame productie en consumptie van voedsel te bevorderen", *Parlement en Wetenschap*, https://parlementenwetenschap.nl/wp-content/uploads/2023/02/230124_Factsheet_true_cost_accounting_Baltussen_Woltjer.pdf.

⁷⁰ Van Linden, V., Boone, L., Corbala Robles, L., Heuts, R., Dewulf, J., *Vergelijking van de milieupact van verschillende landbouwproductiesystemen op basis van een voedingskorf*, Studie uitgevoerd in opdracht van de Afdeling Partnerschappen met besturen en maatschappij, Departement Omgeving, Brussel, 2022.

⁷¹ Onderzoek uit Wageningen haalt de concepten eerlijke en echte prijzen nagenoeg volledig uit elkaar. Cf. toelichting aan de SALV-werkcommissie verdienmodellen op 22 februari 2023.

hoek.⁷² Met betrekking tot de Vlaamse voedingsdriehoek vroeg de adviesraad overigens om het concept van socio-economische duurzaamheid eraan toe te voegen, zodat de burger die essentiële waarde ook opneemt in zijn referentiekader als bewuste consument.⁷³

5.3 Labels en keurmerken

In zijn advies rond het Vlaamse voedselbeleid heeft de SALV reeds benadrukt dat een doordachte regelgeving op Europese schaal met het oog op het bewaken van het gelijke speelveld en het concurrentievermogen ervoor kan zorgen dat onder meer labels tot duurzame voedselkeuzes kunnen bijdragen.⁷⁴

[14] Neem bij de opmaak van spelregels omtrent duurzaamheidslabels een correcte vergoeding voor duurzaamheidsinspanningen op als criterium.   Het initiatief van de Europese Commissie omtrent het *legislative framework for sustainable food systems (Framework Law)* zou ook tot doel stellen spelregels af te bakenen voor duurzaamheidslabelling van voeding.⁷⁵ De SALV vindt het goed dat er een zekere mate van standaardisering en harmonisering komt wat spelregels voor labelling betreft. Dit moet de geloofwaardigheid van labels/keurmerken ten goede komen, zodat de consument er een betrouwbare en wetenschappelijk onderbouwde houvast in vindt om duurzame consumptiekeuzes te maken. Daarnaast moet het een gelijk speelveld voor primaire producenten en andere ketenschakels die de inspanningen van het label dragen, helpen bevorderen (cf. supra). Daarbij moeten duurzaamheidslabels volgens de SALV kunnen garanderen dat zij bijdragen aan milieu- en klimaatdoelstellingen (i.e. de ecologische duurzaamheidsdimensie). Het is echter van cruciaal belang dat de inspanningen die bij een label horen (i.e. bovenwettelijke inspanningen of inspanningen om beleidsdoelen versneld te kunnen realiseren), op een correcte wijze vergoed worden aan de primaire producenten en andere ketenschakels die deze inspanningen (en dus ook de kosten ervoor) dragen (i.e. de economische duurzaamheidsdimensie). De *framework law* moet daarom een correcte vergoeding voor inspanningen die bij een label horen als aantoonbaar criterium voor duurzaamheidslabels opnemen. In de vertaalslag van de Europese *framework law* mag het niet de bedoeling zijn om bijkomende labels in de markt te zetten, die tot nog meer verwarring bij de consument zouden leiden. De adviesraad wijst in dat verband op de nood aan een adequate afstemming van de spelregels

---

⁷² SALV, *Advies. Hapklare inzichten voor een Vlaams voedselbeleid*, Brussel, 2020, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200626_ADV_2020-08_Voedselbeleid_HapklareInzichten_wv6_DEF.pdf, p. 26.

⁷³ SALV, *Advies. Naar een Vlaamse landbouw 'fit for 55': inzichten en aanbevelingen*, Brussel, 2021, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20211014_ADV_Fitfor55.pdf, p. 20; de SALV riep het Departement Omgeving eerder reeds op tot een dialoog met de sector rond de aangevulde voedingsdriehoek (brief 10 mei 2021).

⁷⁴ SALV, *Advies. Hapklare inzichten voor een Vlaams voedselbeleid*, Brussel, 2020, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200626_ADV_2020-08_Voedselbeleid_HapklareInzichten_wv6_DEF.pdf, p. 24.

⁷⁵ Europese Commissie, *Inception impact assessment*, https://food.ec.europa.eu/system/files/2022-02/f2f_legis_ii_a_fsfs_5902055.pdf.

rond duurzaamheidslabels binnen de *framework law* met de beleidskaders en beleidsontwikkeling rond consumentenrechten.⁷⁶ De principes rond labelling die voortkomen uit de *framework law* moeten met andere woorden zoveel mogelijk binnen de bestaande labels worden geïntegreerd. De SALV wijst er verder op dat een werking met labels/keurmerken er enkel in slaagt een meerprijs te bedingen, wanneer het label/keurmerk onderscheidend in de markt gezet kan worden. Wanneer verbintenissen rond een bepaald label/keurmerk uit zouden groeien tot vereisten voor algemene markttoegang, dan is de toegevoegde waarde van het label/keurmerk niet meer zichtbaar en heeft dit gevolgen voor de prijszetting. Vandaar dat het belangrijk is om als overheid beleidsactie te ondernemen voor een actiever socio-economisch beleid rond landbouw dat een inclusieve en sectorbrede oplossing tot doel heeft, gelet op de duurzaamheidsinspanningen die van de land- en tuinbouwsector in zijn geheel verwacht worden.

5.4 Publieke aanbestedingen voor duurzaam voedsel

[15] Zorg dat de spelregels omtrent publieke aanbestedingen voor duurzaam voedsel een faire remuneratie waarborgen aan primaire producenten en zwakkere marktdeelnemers en lokale duurzame voedselproductie weten te stimuleren.   De Europese Commissie stelt tot doel via het *legislative framework for sustainable food systems (Framework Law)* minimale verplicht te volgen criteria vast te leggen rond publieke aanbestedingen voor duurzaam voedsel vanuit scholen en publieke instellingen.⁷⁷ De SALV meent dat scholen en publieke instellingen in hun openbare aanbestedingen de principes van voorliggend advies rond internationale prijsvorming, spelregels in het handelsbeleid en meer evenwichtige en faire ketenrelaties moeten navolgen en daarin het goede voorbeeld geven. In de praktijk stelt de adviesraad echter vast dat publieke instellingen bij de toekenning van overheidsopdrachten de voordeligste offerte al te vaak het leidende criterium laten zijn boven de aspecten rond integrale duurzaamheid en gezondheid.⁷⁸ De SALV vraagt dat het Belgisch Voorzitterschap wordt aangewend om te bepleiten dat de *framework law* een faire remuneratie aan primaire producenten en zwakkere marktdeelnemers opneemt in de spelregels omtrent publieke aanbestedingen voor duurzaam voedsel. Publieke instellingen zouden via zulke overheidsopdrachten de afzet van lokale duurzame voed-

---

⁷⁶ Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad betreffende consumentenrechten, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0083&from=EN>; Beleidsprocessen in voorbereiding, waar de SALV zich nog niet inhoudelijk over heeft uitgesproken: Europese Commissie, COM(2022) 143 final, *Voorstel voor een Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van de Richtlijnen 2005/29/EG en 2011/83/EU wat betreft het versterken van de positie van de consument voor de groene transitie door middel van betere informatie en bescherming tegen oneerlijke handelspraktijken*, Brussel, 30.3.2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0143>; Europese Commissie, COM(2023) 166 final, *Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on substantiation and communication of explicit environmental claims (Green Claims Directive)*, Brussel, 22.3.2023, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023PC0166>.

⁷⁷ Europese Commissie, *Inception impact assessment*, https://food.ec.europa.eu/system/files/2022-02/f2f_legis_jia_fsfs_5902055.pdf.

⁷⁸ Bevindingen uit het project *Cocoreado – connecting consumers and producers to rebalance farmers' position*, Horizon 2020 H2020-RUR-2020-1: onder meer projectpublicatie 'D2.4 Long list of 60-100 innovative initiatives', p. 24: '*Preliminary literature review shows that although the EU Commission tries to support as much as possible sustainable food public procurement principles, many contracting authorities in the EU countries privilege only the lower price criteria to select food suppliers and do not require the provision of sustainable goods and services.*'

selproductie (ook rechtstreeks via de korte keten) moeten kunnen stimuleren, bijvoorbeeld via het uitschrijven van gerichte *tenders* en het opsplitsen van een groot gevraagd volume over meerdere *tenders*.⁷⁹ Om lokale duurzame voedselproductie rechtstreeks te stimuleren via publieke aanbestedingen lopen scholen en publieke instellingen vaak aan tegen beperkingen op vlak van mededingingsregelgeving. Naar analogie met de mogelijkheid tot mededingingsuitzondering tussen landbouwers en tussen landbouwers en marktdeelnemers voor duurzaamheidsinitiatieven in de landbouw, zou een soortgelijk opzet ook op vlak van publieke aanbestedingen verkend moeten kunnen worden.

5.5 Korte keten, verkorte keten, verdiepende diversificatie, verbredende diversificatie en maatschappelijke diensten

Korte keten vertrekt vanuit de land- en tuinbouwer met prijszeggenschap en toegevoegde waarde als kernelementen. Als dusdanig is de korte keten een koepelterm waar uiteenlopende afzetstrategieën onder begrepen kunnen worden en waarop een brede waaier aan types land- en tuinbouwbedrijven zich kunnen toeleggen (hoewel de korte keten niet voor elk land- en tuinbouwbedrijf is weggelegd omwille van locatie, deelsector, persoonlijkheid of bedrijfssituatie). De verschillende vormen van korte keten hebben gemeenschappelijk dat de primaire producent zelf de verkoopprijs grotendeels kan bepalen (prijszeggenschap) en er een connectie is met de eindconsument.⁸⁰

De korte keten heeft volgens de SALV nood aan een coherent beleid dat afgestemd is tussen alle overheidsniveaus en beleidsdomeinen. Een duidelijk platform moet het overleg binnen de korte keten beter faciliteren. Verder vraagt de SALV een meer en diepgaander onderwijs- en adviesaanbod en wijst de raad op de nood aan sectorbrede en bedrijfseconomische gegevens over de korte keten. De SALV maakt deze aanbevelingen vanuit de vaststelling dat korte keten kan bijdragen aan de veerkracht en financiële draagkracht van een land- of tuinbouwbedrijf.⁸¹

Naast voedselproductie levert land- en tuinbouw ook maatschappelijke diensten, waaronder de versterking van ecosysteemdiensten zoals klimaatregulatie, koolstofopslag, waterberging, behoud van bodemvruchtbaarheid, regulatie van erosierisico, voorzien in groene ruimte voor buitenactiviteiten,... De SALV beklemtoonde reeds de noodzaak aan een correcte en structurele vergoeding voor zulke maatschappelijke diensten die een verdienmodel voor de land- en tuinbouwer zouden moeten genereren.⁸²

---

⁷⁹ Cf. het project *Cocoreado – connecting consumers and producers to rebalance farmers' position*, Horizon 2020 H2020-RUR-2020-1: onder meer projectpublicatie 'D2.4 Long list of 60-100 innovative initiatives', p. 28.

⁸⁰ SALV, Advies. De korte keten. Vormen, kansen en uitdagingen, Brussel, 2020, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200714_ADV_KorteKeten.pdf.

⁸¹ SALV, Advies. De korte keten. Vormen, kansen en uitdagingen, Brussel, 2020, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200714_ADV_KorteKeten.pdf.

⁸² SALV, *Visienota*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20221222_Visienota_2023.pdf, p. 10; SALV – Minaraad, *Ad-*

[16] Stimuleer initiatieven om het (markt)potentieel van korte keten optimaal in te vullen en verder te verruimen. Zet daarbij in op marktontwikkeling en ondernemersskills.

Eerder wees de SALV op het groeipotentieel voor korte keten (weliswaar samen met de nuance dat korte keten binnen een bepaalde geografische afbakening zijn limieten kent naargelang het potentieel consumentensegment en de differentiatiebasis van de betrokken land- en tuinbouwbedrijven). Om het potentieel voor korte keten optimaal in te vullen en waar mogelijk te verruimen, vraagt de adviesraad om initiatieven daartoe te stimuleren. Daarbij denkt de SALV aan initiatieven die verdere marktontwikkeling beogen en die de ondernemersvaardigheden aanscherpen via een diepgaander onderwijs-, vormings- en adviesaanbod.⁸³

[17] Werk een coherent beleid rond korte keten en nieuwe verdienmodellen/nieuwe ketens uit op basis van een afstemming tussen de verschillende overheidsniveaus en over de beleidsdomeinen heen.

De SALV wees er reeds op dat de korteketenproducent met zeer uiteenlopende regelgeving in aanraking komt. Deze regelgeving is verspreid over federale, regionale, lokale overheidsniveaus en over diverse beleidsdomeinen heen. Een coherent beleid rond korte keten, en bij uitbreiding ook rond nieuwe verdienmodellen en nieuwe ketens (onder meer in het kader van de Vlaamse Eiwitstrategie en het Vlaamse Beleidsplan Bio-economie), zou tegenstrijdigheden binnen de regelgeving tussen overheidsniveaus en tussen beleidsdomeinen weg moeten werken. Tevens zou zulk coherent beleid rond korte keten en rond nieuwe verdienmodellen en nieuwe ketens de betrokken landbouwers en ketenactoren klaarheid moeten bieden over de regelgeving waarmee de betrokkenen zich in orde dienen te stellen. De SALV ziet voor de landbouwadministratie een coördinerende rol weggelegd om met alle betrokken overheidsniveaus en beleidsdomeinen beleid rond korte keten en rond nieuwe verdienmodellen en nieuwe ketens te faciliteren en knelpunten weg te werken.⁸⁴

[18] Zorg voor een stimulerende beleidsomkadering en ontwikkel daartoe verbeterde of nieuwe (publieke, private) instrumenten met het oog op een correcte en structurele, op zichzelf staande vergoeding van maatschappelijke diensten.

De levering van maatschappelijke diensten, en zeker een beoogde versterking ervan, door land- en tuinbouw gaat gepaard met investeringen en kosten. Rond sommige maatschappelijke diensten weten bepaalde land- en tuinbouwers een verdienmodel uit te bouwen als een vorm van verbredende diversificatie (bv. agrotourisme) of versterken zulke maatschappelijke diensten het imago en zo de verdienende diversificatie op het landbouwbedrijf (bv. begrazing van natuurweiden die hoeveverkoop weet te promoten).⁸⁵ Een correcte en structurele vergoeding voor maatschappelijke diensten, en

---

vies. *Strategisch GLB-plan 2023-2027*, Brussel, 2022, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV-MINA_20220318_ADV_StrategischGLBPlan.pdf, p. 36.

⁸³ Vergelijk met SALV, Advies. De korte keten. Vormen, kansen en uitdagingen, Brussel, 2020, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200714_ADV_KorteKeten.pdf.

⁸⁴ Vergelijk met SALV, Advies. De korte keten. Vormen, kansen en uitdagingen, Brussel, 2020, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200714_ADV_KorteKeten.pdf.

⁸⁵ Zie SALV, *Kennisnota. Verdienmodellen in de land- en tuinbouw. Een reflectiekader rond structuren en bedrijfsoriëntaties*, Brussel, 2020, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200529_WCVDM_KennisnotaVerdienmodellen_def.pdf, p. 11-15.

vooral voor de versterking van ecosysteemdiensten, ontbreekt echter in het algemeen en hindert vaak een verdere opschaling van deze diensten. Zulke vergoeding moet volgens de SALV verder gaan dan een kostendekkende remuneratie om echt stimulerend te zijn. Wanneer publieke middelen worden gebruikt voor de vergoeding van maatschappelijke diensten, beperken Europese beleidskaders (GLB, staatssteunregels)⁸⁶ vaak het steunbedrag tot kostendekking en inkomstenderving. Wanneer private middelen kunnen worden aangewend, kan een internationale prijsbepaling (gebaseerd op schaalvoordelen die het agrolandschap in Vlaanderen niet te bieden heeft) leiden tot slechts een beperkte valorisatie. Bovendien meent de adviesraad dat een correcte en structurele vergoeding van maatschappelijke diensten op zichzelf staat en zo beoordeeld moet worden. Het kan niet de bedoeling zijn dat een maatschappelijke dienst structureel de tekorten moet opvangen van de eigenlijke landbouwactiviteit. Naast financiële stimuli bestaat een stimulerende beleidsomkadering ook uit toegangsvoorwaarden die de land- en tuinbouwers motiveren om in te zetten op maatschappelijke diensten. Zo kunnen koppelkansen die van bepaalde maatschappelijke diensten uitgaan richting andere (ecosysteem)diensten en/of bijdragen tot de realisatie van beleidsdoelstellingen inzake milieu en klimaat optimaal benut worden.⁸⁷

[19] Beleidsactie voor een actiever economisch beleid rond landbouw is noodzakelijk voor de verdere verduurzaming van voedselproductie en voor elk landbouwverdienmodel.

Het is niet omdat een landbouwer inzet op korte keten (bv. rechtstreekse verkoop in een hoefwinkel), verkorte keten (bv. producten aan hogere prijs verkopen onder een eigen merk of onder een gecertificeerd label via de retail), of verbreding (bv. naast het landbouwproduct ook maatschappelijke diensten weten te valoriseren) dat hij/zij niet onderhevig is aan de macro-economische omgeving. Mogelijkheden tot eigen prijszetting zullen immers steeds in een bepaalde verhouding moeten staan tot de geaggregeerde vraag en aanbod binnen de voedselvoorzieningsketen. Wanneer het traject naar een verdere verduurzaming er bovendien toe zou leiden dat bepaalde verdienmodellen die momenteel binnen een niche- en vraagmarkt opereren (en daar dus gunstigere prijsvorming uit weten te realiseren), uitgroeien tot meer standaard verdienmodellen, zullen de gevraagde beleidsacties voor een actiever economisch beleid rond landbouw ook voor deze verdienmodellen een rol van eerste orde spelen.

---

⁸⁶ Verordening (EU) 2021/2115 van het Europees Parlement en de Raad van 2 december 2021 tot vaststelling van voorschriften inzake steun voor de strategische plannen die de lidstaten in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid opstellen (strategische GLB-plannen) en die uit het Europees Landbouwarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling (Elfpo) worden gefinancierd, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02021R2115-20220422&from=NL>.

⁸⁷ Zie SALV, *Advies. Beleidswenken voor een klimaatbestendige landbouwsector*, Brussel, 2019, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20191129_Klimaatadaptatieplan_2030_ADV.pdf; zie onder meer toegespitst op koolstofverdienmodellen: SALV, *Stageverslag. Koolstofverdienmodellen in de landbouw*, Brussel, 2022, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20220912_V_Stage_Koolstofverdienmodellen_nalectoren.pdf.

Bibliografie

Baltussen, W. en G. Woltjer, "True Cost Accounting: een instrument om duurzame productie en consumptie van voedsel te bevorderen", *Parlement en Wetenschap*,

https://parlementenwetenschap.nl/wp-content/uploads/2023/02/230124_Factsheet_true_cost_accounting_Baltussen_Woltjer.pdf.

Chantepie, G., 'EGalim 3 : le droit des relations commerciales réformé à tâtons (première partie : lémiement du droit des négociations commerciales)', *Dalloz Actualité*, 5 april 2023,

<https://www.dalloz-actualite.fr/flash/egalim-3-droit-des-relations-commerciales-reforme-tatons-premiere-partie#.ZD1SjnZBxPY>.

Cocoreado – connecting consumers and producers to rebalance farmers' position, Horizon 2020 H2020-RUR-2020-1.

Departement Landbouw en Visserij, *Bedrijfseconomische resultaten bedrijfstakken*,

<https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/bedrijfseconomische-resultaten-bedrijfstakken>, website geraadpleegd op 14 maart 2023.

Departement Landbouw en Visserij, *Go4Food: een Vlaamse voedselstrategie voor morgen*,

<https://lv.vlaanderen.be/beleid/vlaamse-kost-voedselstrategie>, website geraadpleegd op 9 maart 2023.

Departement Landbouw en Visserij, *Marktinformatie*,

<https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/marktinformatie>, website geraadpleegd op 14 maart 2023.

Departement Landbouw en Visserij, *Voedseldeals*, <https://lv.vlaanderen.be/beleid/go4food-vlaamse-voedselstrategie/voedseldeals#Samen>, website geraadpleegd op 9 maart 2023.

Departement Landbouw en Visserij, *Voedselstrategie*, <https://lv.vlaanderen.be/beleid/go4food-vlaamse-voedselstrategie/voedselstrategie>, website geraadpleegd op 9 maart 2023.

Departement Landbouw en Visserij, VLAM, ILVO, *Actieplan welbevinden voor de Vlaamse land- en tuinbouw. Samen zorgen we voor de boer*, 24 mei 2022,

https://lv.vlaanderen.be/sites/default/files/attachments/actieplan_welbevinden_digi_0.pdf.

Delpesch, X., 'EGalim 2: une nouvelle loi visant à protéger la rémunération des agriculteurs', *Dalloz Actualité*, 10 november 2021, <https://www.dalloz-actualite.fr/flash/egalim-2-une-nouvelle-loi-visant-protoger-remuneration-des-agriculteurs#.ZDj5xXZBxaT>.

Europese Commissie, De taskforce landbouwmarkten, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/market-measures/agri-food-supply-chain/agricultural-markets-taskforce_nl, website geraadpleegd op 11 april 2023.

Europese Commissie, *Food Chain – UTP – survey results*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0633>, website geraadpleegd op 13 maart 2023.

Europese Commissie, *Horizon Europe. Work Programme 2023-2024 – 9. Food, Bioeconomy, Natural Resources, Agriculture and Environment*, C(2022)7550, 6 december 2022, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2023-2024/wp-9-food-bioeconomy-natural-resources-agriculture-and-environment_horizon-2023-2024_en.pdf.

Europese Commissie, *Inception impact assessment*, https://food.ec.europa.eu/system/files/2022-02/f2f_legis_ia_fsfs_5902055.pdf.

Europese Commissie, *Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs – TBT*, https://ec.europa.eu/growth/tools-data-bases/tbt/en/search/?tbtaction=search.detail&Country_ID=EU&num=908&dspLang=en&basdatedeb=&basdatefin=&baspays=EU&basnotifnum=908&basnotifnum2=&baskeywords=&bastypepays=ANY&baskeywords=, website geraadpleegd op 21 maart 2023.

Europese Commissie, *Legislative framework for sustainable food systems*, https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy/legislative-framework_en, website geconsulteerd op 11 april 2023.

FD, *Kartelwaakhond roept boeren op prijsafspraken te maken*, 16 februari 2023, <https://fd.nl/economie/1467915/kartelwaakhond-roept-boeren-op-prijsafspraken-te-maken>.

FOD Economie (Trefpunt Economie 17, 2017).

Légifrance, LOI N° 2023-221 du 30 mars 2023 tendant à renforcer l'équilibre dans les relations commerciales entre fournisseurs et distributeurs, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000047377284>.

Loi n° 2018-938 du 30 octobre 2018 pour l'équilibre des relations commerciales dans le secteur agricole et alimentaire et une alimentation saine, durable et accessible à tous, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000037547946>.

Loi n° 2021-1357 du 18 octobre 2021 visant à protéger la rémunération des agriculteurs, https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000044220683?init=true&page=1&query=Loi+n%C2%B0+2021-1357&searchField=ALL&tab_selection=all.

Ministère de l'agriculture et de la souveraineté alimentaire, *EGalim 1 : tout savoir sur la loi Agriculture et Alimentation*, <https://agriculture.gouv.fr/egalim-1-tout-savoir-sur-la-loi-agriculture-et-alimentation>, website geraadpleegd op 11 april 2023.

Ministère de l'agriculture et de la souveraineté alimentaire, *Tout comprendre de la loi EGalim 2*, <https://agriculture.gouv.fr/tout-comprendre-de-la-loi-egalim-2>, website geraadpleegd op 11 april 2023.

Nationale Bank van België, *Bedrijven, prijzen en marges*, Brussel, 2023, https://www.nbb.be/doc/ts/publications/other/230123_marges_nl.pdf.

Nationale Bank van België, *Verslag 2022*, Brussel, 2023, https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2022/nl/t1/verslag2022_ti_volledig.pdf.

Prijzenobservatorium (FOD Economie/INR), *Prijsverloop in de voedingskolom: een analyse van het prijs-transmissiemechanisme voor België en de buurlanden*, 2022, <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/prijsverloop-de-voedingskolom>.

Regeerakkoord, 30 september 2020, https://www.belgium.be/sites/default/files/Regeerakkoord_2020.pdf.

Report of the Agricultural Markets Task Force, Improving market outcomes. Enhancing the position of farmers in the supply chain, Brussel, 2016, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farmingfisheries/farming/documents/amtf-report-improving-markets-outcomes_en.pdf.

Richtlijn (EU) 2019/633 van het Europees Parlement en de Raad van 17 april 2019 inzake oneerlijke handelspraktijken in de relaties tussen ondernemingen in de voedselvoorzieningsketen, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0633>.

Rijksoverheid, *Coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' 2021-2025*, hoofdstuk 2. Duurzaam land, Landbouw, Natuur en stikstof: <https://www.rijksoverheid.nl/regering/coalitieakkoord-omzien-naar-elkaar-vooruitkijken-naar-de-toekomst/2.-duurzaam-land/landbouw-natuur-en-stikstof>.

SALV, *Advies. Beleidswenken voor een klimaatbestendige landbouwsector*, Brussel, 2019, https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20191129_Klimaatadaptatieplan_2030_ADV.pdf.

SALV, *Advies. BVR Markt- en prijstransparantie. Eén van de paden naar een betere werking van land- en tuinbouwmarkten*, Brussel, 2020, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20201218_ADV_Markt_en_Prijstransparantie.pdf.

SALV, *Advies. De korte keten. Vormen, kansen en uitdagingen*, Brussel, 2020, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200714_ADV_KorteKeten.pdf.

SALV-Minaraad, *Advies. De toekomst van voeding en landbouw*, Brussel, 2018, <https://salv.be/salv/publicatie/advies-toekomst-voeding-en-landbouw>.

SALV – Minaraad, *Advies. Strategisch GLB-plan 2023-2027*, Brussel, 2022,
https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV-MINA_20220318_ADV_StrategischGLBPlan.pdf.

SALV, *Advies. Een strategie voor het Vlaams landbouwbeleid 2021-2027*, Brussel, 2019,
https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20190712_ADV_StrategienotaVlaamsGLB.pdf.

SALV, *Advies. EU-Mercosur handelsakkoord*, 2021,
https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210226_BRADV_2021-02_Mercosur.pdf.

SALV, *Advies. Naar een Vlaamse landbouw 'fit for 55': inzichten en aanbevelingen*, Brussel, 2021,
https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20211014_ADV_Fitfor55.pdf.

SALV, *Advies. Hapklare inzichten voor een Vlaams voedselbeleid*, Brussel, 2020,
https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200626_ADV_2020-08_Voedselbeleid_HapklareInzichten_wv6_DEF.pdf.

SALV, *Advies. Oneerlijke handelspraktijken aanpakken voor een betere werking van de markten van primaire producenten in land- en tuinbouw, visserij en aquacultuur*, Brussel, 2021,
https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210517_ADV_OneerlijkeHandelspraktijken.pdf.

SALV, *Kennisnota. Verdienmodellen in de land- en tuinbouw. Een reflectiekader rond structuren en bedrijfsoriëntaties*, Brussel, 2020,
https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200529_WCVDM_KennisnotaVerdienmodellen_def.pdf.

SALV, *Stageverslag. Koolstofverdienmodellen in de landbouw*, Brussel, 2022,
https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20220912_V_Stage_Koolstofverdienmodellen_nalectoren.pdf.

SALV, *Verkennde nota. Uitdagingen voor een duurzame toekomst voor de landbouw in Vlaanderen*, Brussel, 2017,
https://salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_20170531_notaduurzametoekomstlandbouw_DEF.pdf.

SALV, *Verslag. Toekomstdialogo oneerlijke handelspraktijken (i.s.m. BVLE)*, Brussel, 2021,
https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20211215_VERSLAG_TD1_UTP_pdg.pdf.

SALV, *Visienota*, Brussel, 2022,
https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20221222_Visienota_2023.pdf.

SALV, *Advies. Vlaamse Agenda Europees Voorzitterschap 2024*, Brussel, 2022,
https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20220421_ADV_EU_VZP.pdf.

SERV, *Advies. Reshoring. To reshore or not, that's the question*, Brussel, 2022, https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20221205_Reshoring_ADV.pdf.

Statbel, *Landbouwprijzen*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/landbouw-visserij/landbouwprijzen#figures>, website geraadpleegd op 14 maart 2023.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, Kamerstuk 35925-XIV, nr. 97, *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F) voor het jaar 2022*, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35925-XIV-97.html>.

UK Government, *Groceries Code Adjudicator. About us*, <https://www.gov.uk/government/organisations/groceries-code-adjudicator/about>, website geraadpleegd op 11 april 2023.

Van Linden, V., Boone, L., Corbala Robles, L., Heuts, R., Dewulf, J., *Vergelijking van de milieupact van verschillende landbouwproductiesystemen op basis van een voedingskorf*, Studie uitgevoerd in opdracht van de Afdeling Partnerschappen met besturen en maatschappij, Departement Omgeving, Brussel, 2022.

Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:NL:PDF>.

Verordening (EU) 2023/334 van de Commissie van 2 februari 2023 tot wijziging van de bijlagen II en V bij Verordening (EG) nr. 396/2005 van het Europees Parlement en de Raad wat de maximumgehalten aan residuen van clothianidin en thiamethoxam in of op bepaalde producten betreft, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0334&from=EN>.

Verordening (EU) 2021/2115 van het Europees Parlement en de Raad van 2 december 2021 tot vaststelling van voorschriften inzake steun voor de strategische plannen die de lidstaten in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid opstellen (strategische GLB-plannen) en die uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (Elfpo) worden gefinancierd, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2115>.

Verordening (EU) 2021/2117 van het Europees Parlement en de Raad van 2 december 2021 tot wijziging van de Verordeningen (EU) nr. 1308/2013 tot vaststelling van een gemeenschappelijke ordening van de markten voor landbouwproducten, (EU) nr. 1151/2012 inzake kwaliteitsregelingen voor landbouwproducten en levensmiddelen, (EU) nr. 251/2014 inzake de definitie, de aanduiding, de aanbiedingsvorm, de etikettering en de bescherming van geografische aanduidingen van gearomatiseerde wijnbouwproducten en (EU) nr. 228/2013 houdende specifieke maatregelen op landbouwgebied ten behoeve van de ultraperifere gebieden van de Unie, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2117&from=nl>.

Verordening (EU) 2017/2393 van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2017 (Omnibus), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/nl/TXT/?uri=CELEX%3A32017R2393>.

Vlaamse overheid, *Go4Food. Een Vlaamse voedselstrategie voor morgen*, Brussel, 2022,
<https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/53611>.

Wetboek Economisch Recht, Boek VI Titel 4 Hoofdstuk 2 Afdeling 4:
https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2013022819&table_name=wet.

Wet houdende boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek, 28 april 2022,
https://etaamb.openjustice.be/nl/wet-van-28-april-2022_n2022032058, artikel 5.74.

Lijst met figuren

Figuren

- Figuur 1. Concentratie in de voedselketen, Vlaanderen 2014. Bron: LARA 2016 op basis van gegevens op Vlaams niveau van de FOD Economie, Algemene Directie Statistiek. 9
- Figuur 2. Geaggregeerde indexcijfers. Bron: Fod Economie (Trefpunt Economie 17, 2017) en actualisering op basis van Statbel-gegevens. 11
- Figuur 3. Koppeling van beleids- en keteninitiatieven aan het SALV-reflectiekader rond structuren en bedrijfsoriëntaties in de land- en tuinbouw. 20